

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4534

1888

1888
491.99-8
S-45

SB 2002

2010

Հրատար. Կենդրոնական Գրավաճառանոցի:

Ն. ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԳԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ

ՍԿԶԲՆՍԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՍՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԷՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆԵՐԵԲԵՐՈՐԴ ՏԻՊ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Զ

Տպարան Մովսես Վարդանեանի

1888

Կենտրոնական Գրավաճառանոց

91.99-8
S-37

291-99-8

S-45

4

Ն. ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԳԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ

ՍԿԶԻՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԻ ՏԻՊ

Թ Ի Ց Լ Ի Ս

Տպարան Մոսկու Վարդանեանի

1888

(490)
48

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մայրենի լեզուի առաջին տարին սովորեցող անգամ տպագրութեան ենք տալիս: Մտադիր ենք, եթէ հանգամանքները ներեն, առանձին գրքովիլ բացատրել մանրամասնաբար, թէ ինչ ու ինչ փոփոխութիւններ ենք մտցրած սոյն գրքի մեջ, նախընթացների համեմատութեամբ, ինչ ուղղութեան ենք հետեւած առհասարակ եւ ինչպէս պետք է գործադրել սրան: Առայժմ միքանի դիտողութիւններով բաւականանանք:

Մեր դասագիրքը գործ ածող ուսուցիչը բարոյաբանական է- իրանման զասերը պետք է կցէ լեզուի դասերին: Մեր եղանակի առանձնութիւնը հենց դրա մեջն է: Եւստի եւս յիշատակեալն առանձնական, որի շնորհիւ աւարտելով իրանման լեզուի լեզուի լեզու, եւս այդ աւարտելով անմեղ պետք է զերբ-ձեռն-հարգաւ ու շնորհակցելու համար: Ուրեմն մեր առաջարկած իւրաքանչիւր դասը, գրքի առաջին եւ երկրորդ շրջաններում, (այբբենական մասի մեջ), երեք աստիճան ունի. ա' բարոյաբանական, բ' իրանմանական, գ' իւրաքանչիւր շրջանական: Վերջին աստիճանը, իւր կարգին, որպէս լեզուի դասերի հիմն, ունի չորս աստիճաններ՝ Ա, վերլուծութիւն առարկայի նշան, Բ' հնչեւորէի համեմատութիւն, Գ' ձեւով հնչիւններ անձանով բառերում, Դ' շնորհական:

Սոյն նպատակով, այբբենական մասի մեջ, իւրաքանչիւր դասի համար դրել ենք մի պատկեր, որ բարոյակրթութեան եւ իրազնութեան նիւթն է ամփոփում մեջը—իմարկէ որքան հնարաւոր է մի ուրուագծի մեջ ամփոփել այդ ամենը: Պարզ իրագիտութիւնը, այսպիսով, կորցնում է իւր ջոր ու ցամաք կերպարանքը եւ գուրակցում է այնպիսի վարժութիւնների, որոնք թէ գրաւում են մանուկներին եւ թէ զարգացնում:

Հասկանալի կացուցանելու համար, կըղենք մի դաս իւր մանրամասնութիւններով:

Доз. цензурою, Тифлисъ, 14 Сентября 1887 г.
 Тип. М. Варданянца, Тройц пер., д. № 11.

Շուն

1. Բարոյախօսական՝

Ուսուցիչը պատմում է պատմել է տայիս հետեւեայ բարոյակրթական առակը.

Մի շուն կար: Մի օր այս շունը՝ մի կտոր միս բերանին, պիտի անցկենար կամուրջով: Անցկենարիս ցած նայեց ջրին և տեսաւ որ մի ուրիշ շուն գնում է ջրի միջով՝ բերանին բռնած մի մսի կտոր: Շան ագահութիւնը շարժուեցաւ. նա կլանչեց ու ցած թռաւ կամուրջից և կամեցաւ միւսի ձեռքից խլել մսի կտորը:

Բայց ի՞նչ ցած թռչելիս՝ իր բերանի կտորը վէր գցեց՝ ջուրը տարաւ. ջրի մէջն էլ ոչ շուն գտաւ, ոչ մըսի կտոր. կենդանին խաբուել էր իր ստուերից: Ագահութիւնը զրկեց նրան իր ունեցածից:

2. Իրագնական՝

Զրուցատրական մեռով է հետեւեայ հարցմունքների միջնորդութեամբ ծանօթանայ շանը — արհային:

— Ո՞րտեղ է ապրում շունը: Ի՞նչ է ուտում նա: Շանը ի՞նչպիսի կենդանի կարելի է անուանել՝ ապրելու տեղին նայելով: Իսկ կերածին նայելով: Քանի՞ մասից է կազմուած շան մարմինը. ո՞րոնք են այդ մասերը. շան գլխի վրայ ի՞նչ ենք տեսնում: գլուխն ինչով է միացած բնի հետ. ի՞նչպիսի բուն ունի շունը. յետևը շունն ի՞նչ ունի. ի՞նչպէս կանուանենք շան ստորին մասերը. քա՞նի ոտն ունի նա. ի՞նչ մասերից են կազմուած ոտները. Իւրաքանչիւր թաթի վրայ ք՞անի մատն ունի. ի՞նչով են զինուած մատները. ոտներին նայելով շունն ի՞նչպիսի կենդանի է ասվում: Ինչի՞ ենք մենք վախենում շանից. ի՞նչով է կծում նա. ք՞անի ժանիք ունի:

Զրուցատրական արդիւնքը պետք է մտաւորապէս հետեւեայը լինի.

«Շունն ապրում է տանը. նա ուտում է հաց և կաթ, բայց աւելի սիրում է միս. նա ընտանի մտակեր կենդանի է:

Շան մարմինը կազմուած է չորս մասից՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ոտներ: Շան գլխի վրայ մենք տեսնում ենք՝ բերան, թիթ, աչքեր և ականջներ: Շան գլուխը միացած է բնի հետ պարանոցով. նրա բունը կոլոր է. բնի յետևը նա ունի երկար պոչ: Շան ստորին մասերը կոչվում են ոտներ. նա ունի չորս ոտը. իւրաքանչիւր ոտը բաղկացած է երեք մասից՝ ազդր, ոլոգ և թաթ. ամեն մի թաթի վրայ չորս-չորս մատներ ունի, որոնք զինուած են սուր-սուր եղունգներով—ճանկերով: Ոտներին նայելով շունը չորքոտանի կենդանի է կոչվում: Իւր սուր՝ ժանիքներով շունը կծում է մարդկանց. դրա համար էլ նրանից վախենում ենք: Շունը իւրաքանչիւր ծնօտի վրայ երկու ժանիք ունի:

3. Կարգայ-ցրի, որ ունի երեք ստորաստիճաններ.

ա. ————— լինել է առարկայի անունը — Լ՝:

«Մենք նախընթաց դասի մէջ զննեցինք շունը իբրև առարկայ, իսկ այժմ կը քննենք նրա անունը—Լ՝— իբրև բառ: Իբրև առարկայ զննելու միջոցին, մենք նայեցինք շան վրայ, մենք դիտեցինք նրան աչքերով. ուրեմն զննութիւնը կատարեցինք տեսանելի լի միջնորդութեամբ: Իսկ այժմ շունը չ՛կայ այլևս, մենք կամենում ենք խօսել նրա անուան—Լ՝— բառի վրայ: Արդեօք առարկայի անունը նոյնպէս կարելի է քննել տեսողութեան միջնորդութեամբ: Ո՞չ. Աւրեմն ի՞նչպէս կամ ինչի՞ միջնորդութեամբ զննենք Լ՝— բառը:

— Այ ինչպէս, երբ մենք զննեցինք շանը իրան, նա մեր աչքի առաջն էր, մենք նրան տեսնում էինք աչքով. իսկ այժմ շան հետ էլ մենք գործ չ՛ունինք. այժմ միայն պէտք է իմանանք, թէ ինչպէս է շինուած այդ առարկայի անունը՝ Լ՝— բառը. իսկ այդ իմանալու համար պէտք է լաւ լսենք.— շՂՂ ու ու ն (կրկնում է միքանի անգամ), Աւրեմն առարկան զննեցինք աչքով, իսկ բառը պիտի զննենք ականջով: Ի՞նչ ականջներդ լաւ սրեցէ՛ք և ինչ որ կ՛ասեմ, լաւ լսեցէ՛ք.— շՂՂ (կպնում է հնչիւնը միմեանց առանց ը տառի օգնութեան և արտասանում է նրան ատամների արանքից): Բոլոր բառն ստացի՞: Պետրոս, ասա՛ միւսնոյն հնչիւնը: Սարգիս, դու ասա՛:

Արամ,—դու . . . Ասացէ՛ք ամենքդ խմբովին : Այժմ լաւ լսեցէ՛ք. կարո՞ղ եմ բաց բերանով և պարզ ու երկար ձայնով արտասանել այդ հնչիւնը: Փորձենք (փորձում է և փորձել է տալիս): Ուրեմն շ խուլ ձայն է. նա դժուար է ասվում:

Լաւ. լսեցէ՛ք այժմ:

Շ ուլ ուլ ուլ: Այժմ բոլոր բաձն ասացի.—Ո՛չ. կէսը, միայն երկու մասը, երկու հնչիւնը: Այժմ դու ասա՛, Հայկ. դու, Վարապետ. ամենքդ միասին ասացէ՛ք: Վարդան, ասա առաջին հնչիւնը. Արամ, ասա երկրորդը. Մկրտիչ, կրկնի՛ր երկուսն էլ. ձգիր մինը միւսի յետեից. այժմ կարճ ասա՛: Լաւ. հիմա լսեցէ՛ք. դուք տեսնում էք, որ երկու հընչիւնը կարելի է ձգած ասել—շ շ — — — և կարելի է կարճ ասել—շ—:—Այժմ դու, Յովհաննէս, ձգիր հնչիւնները միմեանց յետեից. ասա նրանց կարճ՝ կայգրած:—Մինաս, ասա միայն առաջին հնչիւնը: Մկրտիչ, դու երկրորդն ասա. Յուլի, ասա երկրորդը յետոյ առաջինը, ձգիր, կայգրո՛ւ: Ասացէ՛ք միասին իրկրորդ հնչիւնը, ապա առաջինը, ձգեցէ՛ք. այժմ կարճացրէ՛ք ի՞նչ ստացանք.—:—: ի՞նչ է նշանակում—:—:

Այժմ լսեցէ՛ք նորից. շ ու ն ն ն. Հիմա բոլոր բառը ձգեցի, թէ՛ էլի բան մնաց:—Բոլորը:—Ուրեմն քա՛նի ձայն կայ շ—ն բառում: Ասա՛, Արամ, առաջինը. դու, Վարապետ երկրորդն ասա. ձգիր, այժմ կայգրո՛ւ. Մինաս, ասա երրորդը՝ երկրորդը, առաջինը. Հայկ, ձգիր Մինասի ասած բոլոր հնչիւնները երկար. կրկնեցէ՛ք ամենքդ. այժմ կարճացրէ՛ք. ի՞նչ ստացանք, Գարեգին. (նուշ) ի՞նչ է նշանակում ն—:—: ք. Հնչիւնների համեմատութիւնը.

Այժմ ք ն ն ն ք ամեն մի նշիւնը առանձին:

—Քանի հնչիւն կայ շ—ն բառի մէջ. Ո՞րն է առաջինը, որն է երկրորդը, երրորդը:—Այդ հնչիւններից որն է աւելի պարզ ասվում, իսկ որն է խուլ ասվում:

—Լաւ. ուրեմն — պարզ է ասվում: նրան կարող ենք հեշտ—իւնով ձգել—արտասանել, նա որոշ ձայն ունի. իսկ շ և ն խուլ ձայն են հանում, նրանց հեշտութիւնով ձգել, պարզ ու բարձր արտասանել չենք կարող. նրանք ք—ն—ք են ասվում, կ'ասես թէ խեղդվում են ատամներիդ արանքում:

Ուրեմն այդ հնչիւններից մէկին մենք կ'անուանենք ձայն ունեցող—յայտարար, իսկ միւսներին կ'անուանենք ձայն չունեցող—քաշայտ:—Ո՞րին կ'անուանենք ձայնաւոր հնչիւն, Գարեգին. իսկ որոնց ենք ասում բաղաձայն հնչիւններ, Հայկ. Ասացէ՛ք ամենքդ ձայնաւոր հնչիւնը. այժմ առաջին բաղաձայն հնչիւնը.—այժմ վերջինը: («Ուսուցիչը պէտք է աշխատէ, որ շ և ն հնչիւններն արտասանելիս ը ձայնը չ'կպցնեն նրանից, այլ արտասանեն ատամների մէջ. ն հնչիւնը պէտք է արտասանել երկու ք-ի մէջ, միայն առանց ք-երի ձայնը զգալի կացուցանելու. միւսը պէտք է իմանալ և միւս բաղաձայնների մասին այսուհետև):

գ. Ծանօթ հնչիւնը անծանօթ բառերի մէջ.

«Այժմ լսեցէ՛ք, տղայք, թէ ինչ բառ կ'ասեմ ձեզ. — ն—: Ի՞նչ բառ ասացի, Վարապետ, կրկնի՛ր, Մկրտիչ . . . —Այժմ մտածեցէ՛ք, թէ այս բառի մէջ չ'կայ արդեօք ձեզ ծանօթ հնչիւններից. որն է, Յովհաննէս. իսկ կ—ք բառի մէջ ի՞նչ ծանօթ հնչիւն կայ, ի՞նչ ծանօթ հնչիւն կայ էշ բառի մէջ. իսկ ք—ն, ն—ք . . . («Այս բառերից իւրաքանչիւրը հարցնել պէտք է պատշաճաւոր ընդարձակութեամբ՝ մէկին ու միւսին, բայց առաւելապէս թոյլերին, և վերլուծել տալ, որ աշակերտները որոշեն իրանց ծանօթ հնչիւններն անծանօթներից, երբ թոյլերը կը հասկանան այս տեսակ բառախնդիրներ լուծելու գաղտնիքը և կրկատարեն նրանց բաւարար կերպով, այդ նշան է, որ ամենքը լաւ են հասկացել):

—Ո՞վ է կարող իրանից այնպիսի բառ ասել, որի մէջ լինի — հնչիւնը, Ասա՛, Հայկ. դու ասա՛ մի ուրիշը, Գարեգին: Մտածեցէ՛ք այնպիսի բառ, որի մէջ լինի շ հնչիւնը . . . Այժմ այնպիսի բառ գտէք, որի մէջ լինի ն հնչիւնը:

—Լաւ. հիմա կրկնենք բոլորը. քանի՞ հնչիւն գիտենք մենք. ինչպէ՞ս անուանեցինք — հնչիւնը. ի՞նչպէս ենք անուանում շ և ն. ինչի՞ք ենք այդպէս անուանում. ի՞նչ կըստանանք, եթէ ձգենք միմեանց յետեից — և շ. ի՞նչ կըստանանք, եթէ ձգենք շ և —, իսկ եթէ կպցնենք, ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք — և ն. եթէ կպցնենք, ի՞նչ կըստանանք, եթէ ձգենք ն,

... 2. Իսկ երբ կայնենք. ինչ է նշանակում ... Բանի
բառ կարող ենք կազմել 2. ... և տառերից (երեք—ուշ, շուն.
նուշ—ուշ ... նուշ):

դ. Գրելու վարժարիւն.

Հարկաւ ուսման առաջին շաբաթները ուսուցիչն ա-
ւանդած կըլինի մանուկներին այն տարրական տեղեկութիւննե-
րը, որոնք անպայման պէտք է նախորդեն բոլոր այստեղ գը-
րած վարժարիւններին. աշակերտներն այս վարժարիւններն
սկսելուց առաջ, գործնականապէս պիտի ծանօթացած լինին, քե-
լնք է՝ վերելք, ներքին, յեղեղը, ... Գրելու վերջնական
յո՛ւնք, ... Գրելու ինչո՛ւ, ... Գրելու Գրելու Գրելու Գրելու
Գրելու Գրելու—բառերը: Այնուհետեւ էրք աշակերտներն սկը-
սում են մեր առաջարկած վարժարիւնները (որոնք, պարտք
ենք համարում շեշտել, դեռ եւս կարդալու վարժարիւններ
չեն, այլ նախապատրաստութիւններ) եւ անցնում են գրու-
թեան, ուսուցիչը պատուիրում է մանուկներին, որ հանեն
իրանց քարտախտակները: Մանուկները քարտերից բռնել գի-
տեն արդեն. նրանք գիտեն աջը եւ ձախը, վերը եւ վարը ...
Ուսուցիչը մտանում է գրատախտակին եւ նախ օղի մէջ,
ապա տախտակի վրայ քաշում է մի կռնիւնք չի՞ք *):

Յետոյ հասկացնելով մանուկներին, քե ինքն ինչպէս սկը-
սեց գիծը, ինչպէս վերջացրեց, պատուիրում է աշակերտներին
գրել միեւնոյն գիծը իրանց քարտախտակների վրայ, ինքը
անմիջապէս առաջնորդելով բոլորին եւ բոլր մատներ ունե-
ցողներին:

Վերոյիշեալ վարժարիւններից իւրաքանչիւրը մ.կ կամ
միքանի դասի նիւթ պիտի լինի:

Սոյն մեռով պէտք է անցնել եւ մնացած դասերը՝ էշ, ... Գ,
Բառ, հաւ, օյ, կառու, ... Գրելու, Գրելու—բոլորը, նախընթաց-

(*) Այս եւ Հետեւեալ դասերի ժամանակ գրութեան վերաբերու-
թեամբ առաջնորդ ունենալու է պ.Ա ակար Տէր. Վարդապետի Գեղազորու-
թեան օրինակը. որի առաջին երեսի սաւր վարժութիւնն էլ յաջորդ-
դարար պէտք է աւանդուին մեր ձեռնարկի յսիս պատրաստական տասն
վարժութիւններն ունենալու ժամանակ:

ցի մետ 10 դաս: Մեր բացատրական մեռ.նարկի մէջ 62—85
երես) ուսուցիչը բաւական տեղեկութիւններ կրգտնի այս դա-
սերի աւանդման մեռի մասին. երէ նեղութիւն կրէ առաջնորդ
ուհեանց նրան: Այնտեղ պակաս է միայն բարոյակրքական
նիւթը, որը մենք խոշոր տառերով գետեղած ունինք դասագրքիս
զանազան էրեսներում, աշակերտներին ապագայում կարդայ
տայու համար: Այս առաջին աստիճանի բարոյախօսական
նիւթն է ... Գրելու (երես 3), էշ (6), ... Գրելու (14), ... Գրելու
եւ ... Գրելու (18), ... Գրելու եւ օյ (24), ... Գրելու (11), ... Գրելու
Գրելու (32), ... Գրելու ու Գրելու (35).—բոլորը գրքի երկրորդ մա-
սի մէջ առաջարկուած են որպէս ընթերցանութեան յօդուածներ,
մինչդեռ այբբենական մասի մէջ նրանք գրուցատութեան նիւթ
պիտի լինին:

Սոյն սկզբնական վարժարիւնների եւ դասերի ժամանակ
մանուկներին, իհարկէ, գիրք չի տրվում, որովհետեւ դեռ տառա-
գիտութիւնը չի սկսուած, այլ գործ ունինք միմիայն հնչիւնների
մետ: Երկրորդ աստիճանին (տառագիտութեան) անցնելով՝ ու-
սուցիչը կրկնում է աշակերտների մետ միեւնոյն բարոյակրքա-
կան եւ իրագնական դասերը փոքր ինչ ընդարձակելով՝ եւ ապա
անցնում է տառագիտութեանը նոյն մետով, ինչպէս աւանդել էր
հնչիւնները նախընթաց աստիճանն անցնելիս: Այս մասին եւս
բաւական տեղեկութիւններ կան մեր բացատրական մեռ.նարկի
մէջ էրես 85—107, որով կարող են օգտուիլ ուսուցիչները, մինչ-
չեւ որ մենք, ինչպէս խոստացանք վերը, կը տանք նոր բացա-
տրական մեռ.նարկ այն փոփոխութիւններին համեմատ, որոնք
մտած են այս տասներեքերորդ տպագրութեան մէջ: Բացա-
տրական մեռ.նարկը ցանկացողներին ձրի է տրվում այժմ:

ՄԱՍՆԱ ԻՈՐ ԳԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

(Այբբենական մասի վերաբերութեամբ)

Գաս 1. Գրելու բառի մէջ ... Գրելու Գրելու Գրելու Գրելու
որովհետեւ մի Գրելու հնչիւնի նշանագիր է:

Դաս 8. «**չ**ի բառի մէջ» թէեւ բարդ հնչիւնի նշանագիր է (Չ), բայց պէտք է հասկացնել մանուկներին, որ բառի սկզբում **չ** հնչիւնի համար կայ մի նշանագիր (•) եւ ոչ թէ երկու: Մանուկները գիտեն — եւ օ. զուցէ նրանք — բարդ հնչիւնը կազմեն այսպէս՝ — օ. պէտք է հասկացնել մանուկներին, որ բառի սկզբումը — տառը չի կարող գրուիլ:

Դաս 9. Այս դասի մէջ է-ի եւ է-ի տարբերութիւնը պէտք է հասկացնել. այդ տարբերութիւնը բառի սկզբում շատ որոշ է, իսկ բառի մէջը համարեա աննշմարելի: Այնուամենայնիւ սկզբումը բառի մէջն էլ նրան փոքր ինչ թանձր հնչելու է, քան թէ լերկ է հնչիւնն է:

Դաս 11 « եւ օ տառերի զուգարկաբանութիւնը բառի սկզբում եւ մէջը: Բառի սկզբում նրանք պահում են իրանց հնչիւնը, իսկ բառի մէջը կարդացվում են միապէս.

Դաս 12. Բարդ տառեր: Այդ դասի ժամանակ միայն պէտք է ցոյց տալ մանուկներին. 1, որ «— պարզ հնչիւնի նշանագիրը բարդուած է երկու տառից, որոնք առանձնանալով, բոլորովին տարբեր հնչիւն ունին—», — 2, որ է եւ — (եւ) տառերը ձուլուելով կազմել են Լ նշանագիրը, որը մի տառ լինելով, երկու հնչիւն է ամփոփում իւր մէջ, բոլորովին տարբեր «—ից, որ երկու տառ լինելով, մի հնչիւն էր ամփոփում. 3, որ՝ Ճ կիսով չափ բարդ հնչիւնն արտայայտելու համար միանում են է եւ « տառերը եւ կազմում են է—Ճ:

Դաս 13. Միւլիւն չէ. դասը մենք գլխատառեր չենք տալիս, այս դասի մէջ առաջարկուած են բոլոր գլխատառերի համար յատուկ անուններ:

Դաս 14, 15, 16. Միավանկ եւ բազմավանկ բառեր—տառ եւ վանկ:

Դաս 17. Նուազական եւ փաղաքշական մասնիկներ—«ի, էի, «-ի, է-ի:

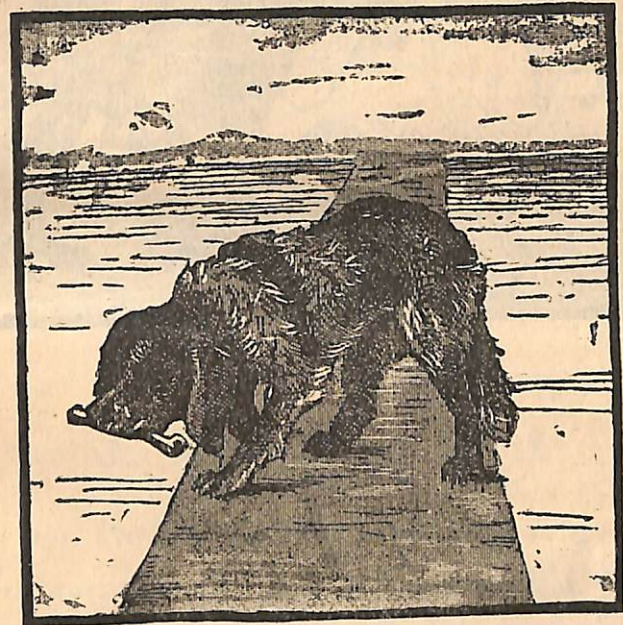
Դաս 18, 19. Գլխաւոր առարկայ եւ գործողութիւն—«էս, գործողութեան երկու ձեւը՝ «չէս Լ յէրոյ:

Յաջորդ դասերի վերաբերմամբ մենք աւելորդ ենք համարում ծանօթութիւններ դնել. ուշադիր ուսուցիչը, յուսով ենք, իւրաքանչիւր դաս մասնաւոր դիտողութեան կ'ենթարկէ եւ կը տեսնէ թէ ինչ ու ինչ ունի աւանդելու մանուկներին:

Մ Ա Ս Ն Ա Ռ Ա Զ Ի Ն

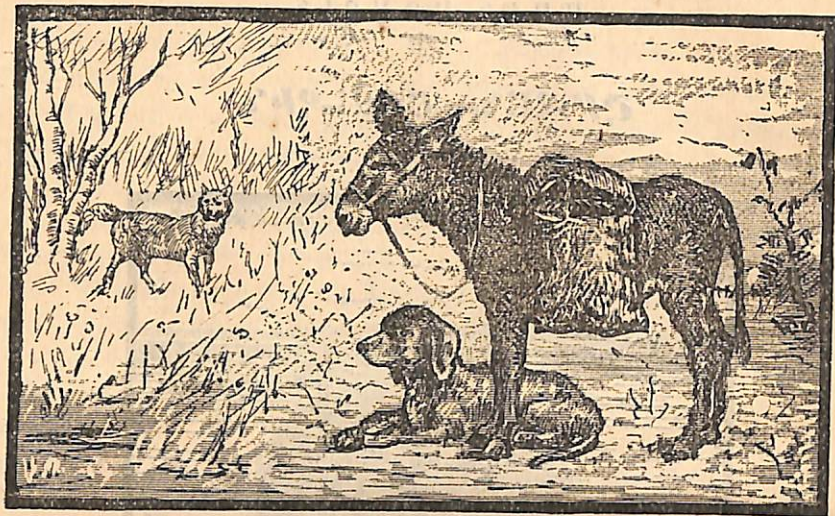
ՉՐՋԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

1. շուն

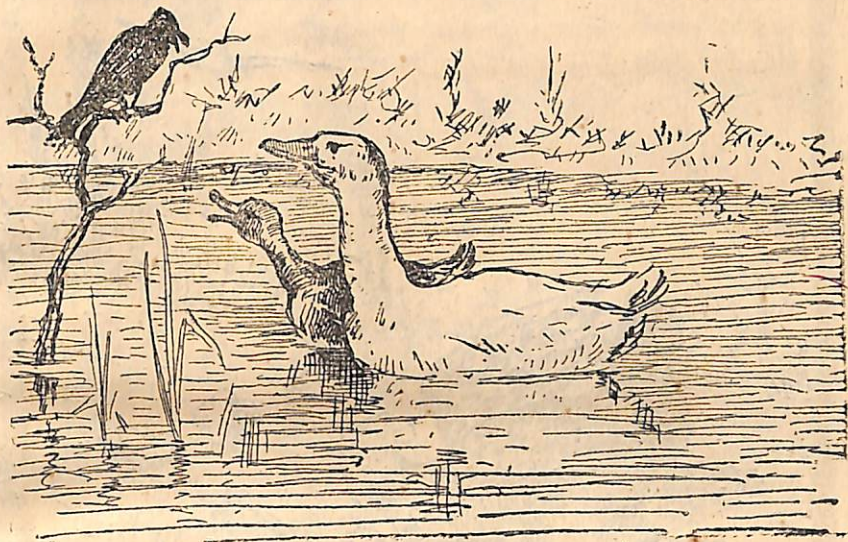
20

ու, շ, ն, նու, ուշ, նուշ:

2. էշ

է, ու, շ, ն. էն, ուշ, նուշ.
 շուն, շէն. էշ ու շուն. ուշ ու նուշ:

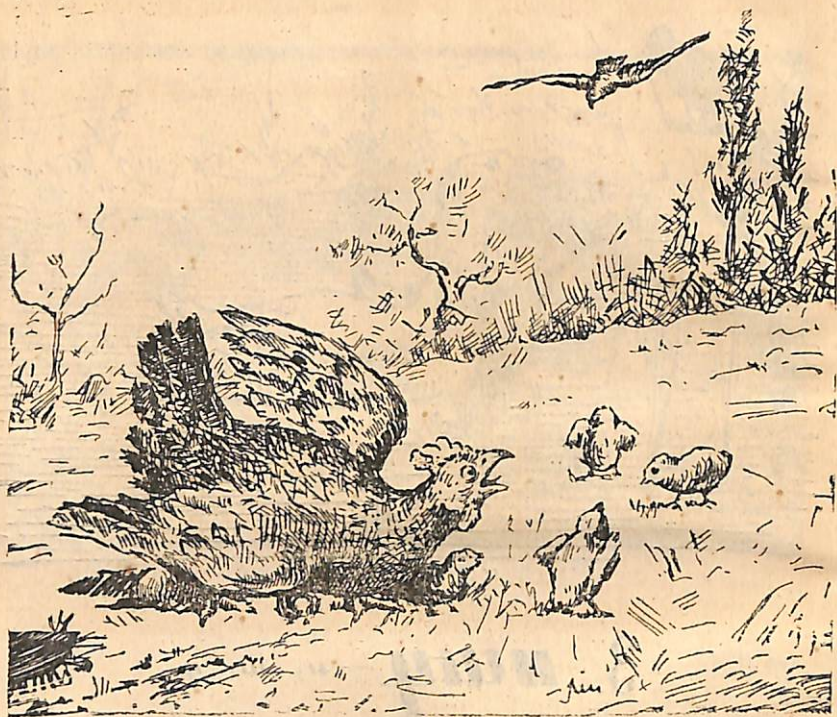

3. սագ — ս, ա, գ.

էս, սա, էն, նա. էս, էշ, գէս, գէշ, սէգ, սուգ,
 սուս, սա, սաս. էս շուն է. սա սագ է. էն նուշ է:

4. բաղ — բ, ր.

էս, սա, էն, նա, էր, դա, դու, բու.
 բուն, բան, բաղ, բաղ, բաշ, դաս, գուբ.
 բաղ ու սագ. դա բաղ է. նա սագ է:

24 5. Հաւ — հ, ւ.

նա, նաւ, հա, հաւ, բա, բաւ, դա, դաւ, ահ,
 շահ, սահ, գահ, բահ, հունդ, գունդ, հանդ,
 սանդ, բանդ. սագ ու բադ. բադ ու հաւ.
 էշ ու շուն:

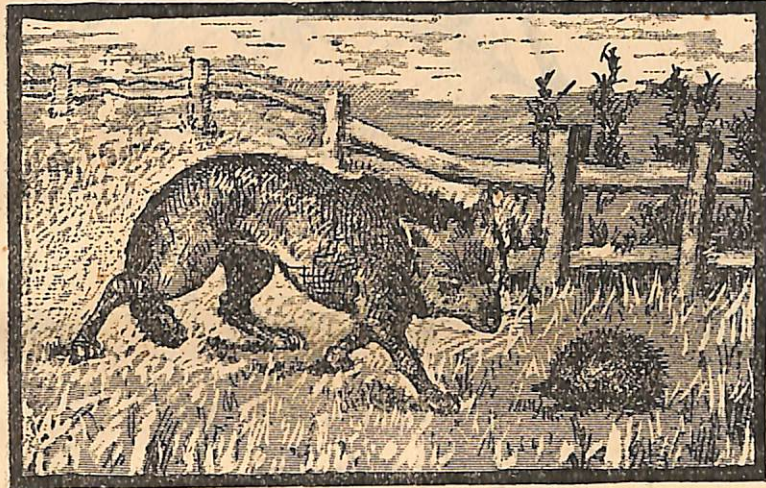
25 6. օձր — օ, ձ, ր.

դու, ձու, սագ, ձագ, գանձ, սանձ, հունձ,
 օ՛շ, օ՛ն, օդ. հաւր, բադր, շունր, սագր,
 էշր, օձր:

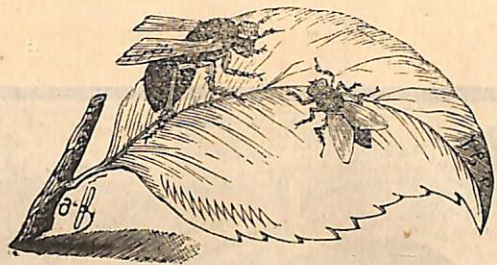
26 7. կատու

գ, կ, տ. տուն, տան, տանձ, տատ, տուտ,
 շուտ, կուտ, տակ, կէտ, կէս, շէկ, կաւ, նաւ,
 գըրակ, գընդակ, կըտաւ, դանակ, նաւակ,
 օգուտ, տաշտակ, հաւատ, սահուն:

27 8. ողնի

ո, օ, ի, դ, ս, շ. ոտ, ոստ, տիկ, տակ, ձի, ձիգ,
 ձագ, զատ, զուտ, ազգ, կուզ, դէզ, սէզ.
 ոսկի, ոտիկ, ոստիկ, ոզի, ազի, զատիկ,
 զաւակ, կաշի, անգին, տիկին, ընկուզ,
 աւագ:

28 9. մեղու — ե, մ, զ.

եղ, եզ, եկ, ես, եւ, եմ, են.

էզ, էն, էշ, էգ, օղ, ող.

նեղ, նեա, մեղ, մեզ, գեղ, գես.

մէկ, շէկ, կէս, կէս, տէգ, մէգ.

աղ, մաղ, մատ, մազ, մաս, կաղ.

եղնիկ, եղան, սեղան, ասեղ, ուղիղ, ուղեղ:

29 10. ճանճ — ճ.

ճուտ, ճիտ, ճաշ, ճանկ, ճիւ, մաճ, ճիշտ.

տաճիկ, ճիճու, ճակատ, ճրնճ-ղուկ.

մասիճ, ճասիճ, կաւիճ, ճօճանակ:

30 11. ո, օ.

ոտ, ող, ոճ, ոգի, ոսկի, ոստիկ.

օղ, օղ, օ՛ն, օ՛շ, օգուտ, օղակ.

մոմ, գոմ, գող, դող, տող, հող, հոտ.

հօտ, ճօճ, գօտիկ, կօշիկ, ճօճանակ:

31 12. ու, ւ, եա.

ո, ւ—ու, ուշ, շուն, բուն, տուն, կուտ.

ե, ւ—ել, ւ, սել, սև, կեղել, կեղւ.

ե, ա—եա. սենեակ, մանեակ, հոգեակ.

ես ունիմ մէկ տուն.

տունն ունի տասը սենեակ.

շուշանն ունի գեղանի մանեակ.

Ոսկանը կրգնէ մի տասնեակ մատիտ.

նա տեսաւ սև օճի կաշին:

*§ Ա գրածնայ կամ. ein Hundert f. f. Hundert, Ε-κατο - Ε=...

ա, է, ե, ի, ը, ո, օ, ու, եա.
շ, ն, ս, դ, բ, դ, ճ, ւ,
ձ, կ, ա, զ, մ, ղ, ճ, և.

13.

Ա, Ե, Ո, Ը, Է, Ի, Օ, Ս, Ն, Մ, Ղ, Բ, Գ,
 Դ, Զ, Ծ, Ծ, Զ, Տ, Ի, Զ. Աստղիկ, Եղիշէ,
 Ոսկան, Ընձակ, Է՞, Իսկուհի, Օջան, Սահակ,
 Նունէ, Մուշեղ, Ղևոնդ, Բաբիկ, Գագիկ,
 Դատ, Կոստանդին, Ճանիկ, Եուշանիկ,
 Զատիկ, Տաճատ, Համբօ, Զուիկ:

14.

Կուտ	Սազ	Նետ	Զու
Նուշ	Բազ	Մատ	Զազ
Շուն	Բան	Կէտ	Ճաշ
Տուն	Դու	Մուկ	Սան
Նաւ	Դա	Մազ	Կին

Կաւ	Դաս	Տաղ	Ոտ
Կէս	Եղ	Տեղ	Ճուտ
Տիկ	Աղ	Գող	Էշ

15.

Կատու	Ոսկան	Սշոտ
Դանակ	Կաշի	Մեղու
Անուշ	Շամամ	Զատիկ
Օղակ	Հասակ	Նաւակ
Անուն	Գաղան	Ճակատ
Ուղիղ	Զաւակ	Հողեակ
Ուղեղ	Ասեղ	Սենեակ
Ոսկի	Մուշեղ	Մանեակ

16.

Շուշանիկ	Գանձանակ	Աւաղաման
Անուշիկ	Աղանի	Անուշաւան
Աւետիս	Ճօճանակ	Աղանետուն
Կոստանդին	Աղզական	Մամիկոնեան
Մամիկոն	Եղենի	Օջաննիսեան

5 17.

Շուն — շնիկ Էշ — իշուկ
Սան — սանիկ Տուն — տնակ
Ոստ — ոստիկ Բուն — բնակ
Անուշ — անուշիկ Նաւ — նաւակ
Մանուկ — մանկիկ Հողի — հողեակ
Աստղ — աստղիկ Աղաւնի — աղաւնեակ:

6 18.

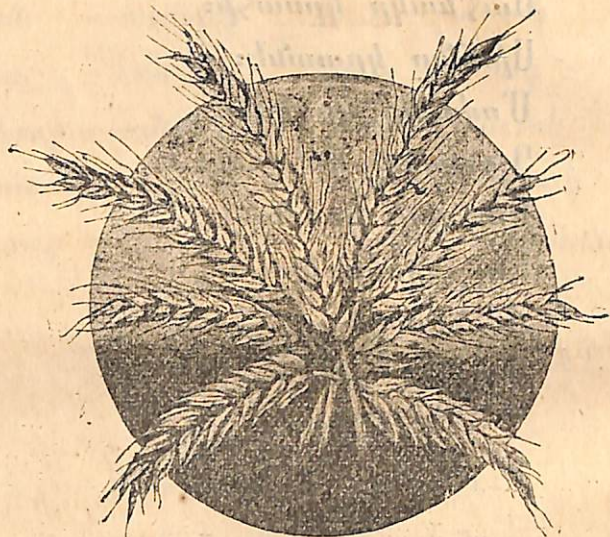
Prose / Բամբակը բուսնում է:
Հօծանակը ճօծում է:
Մողէսը սողում է:
Սահնակը սահում է:
Ղուկասը շինում է:
Մովսէսը կասում է:
Սիմոնը տանում է:
Սմբատը տեսնում է:
Շուշանիկը մանում է:

7 19.

Բամբակը կբբուսնի: *Futurum.*
Սահնակը կբսահի:
Սիմոնը կբտանէ:
Մովսէսը կբ կասէ:
Ղուկասը կբ շինէ:
Սմբատը կբ տեսնէ:
Շուշանիկը կբ մանէ:
Հօծանակը
Մողէսը

Մ Ա Ս Ն Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

ՉՐՋԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

8 20. Կալ — Լ, Լ.

Նալ	Լող	Լորի	Լուանալ
Բալ	Լոկ	Լուսին	Լաւանալ
Սալ	Ուլ	Լեզու	Մօտենալ
Տալ	Կուլ	Լեղակ	Կամենալ

Լաւ	Գալ	Աղալ	Ունենալ
Լու	Լալ	Լճակ	Օգնել
Լասա	Տալ	Լեղի	Մանել

9 21. ցորեն — ց, ր: Յ, Բ.

Հաց	Կացին	Կերակուր
Յից	Կարկուտ	Կարկատան
Յին	Ճազար	Դատաւոր
Յաւ	Յերեկ	Գարեզին
Սար	Յօղուն	Արտուտիկ
Ճար	Յուցակ	Դաշտեցի
Սուր	Կարաս	Սարեցի
Գիր	Կորեկ	Տանըցի
Կիր	Գարի	Գեղեցիկ

10 22. յարդ — յ. Յ.

յարկ, յարգ. համր, յամր. յեա, հեա.
համար, յամառ. յատակ, հատիկ, յատուկ,
յիսուն, յետին, Յիսուս, յուսալ, յարգել:

Բամբակը բուսաւ:
 Սահակը սահեց:
 Ներսէսը տարաւ:
 Գալուստը կասեց,
 Յուսիկը տեսաւ:
 Լուսիկը շինեց:
 Մանուկը կերաւ:
 Յիսուսը օրհնեց:

Ներսէսը կասեց կար:
 Գալուստը տարաւ յարդը:
 Յիսուսը օրհնեց մանկանը:
 Օհաննէսը կերաւ հաց:
 Յորակը գնեց լոբի:
 Յուսիկը տարաւ յարդ:
 Գարբէնը դարկեց սալին:
 Արուսեակը գրեց դասը:

23. **Ճառ** — ծ, ու, Ծ, Ռ.

Տառ	Ծիտ	Նուռը	Գարուն
Ծուռ	Զիգ	Ծիրան	Զմերուկ
Ռուս	Զադ	Ծառուկ	Ծիծեռնակ
Զոր	Ծեր	Ծերուկ	Ծիածան
Ծոր	Զե	Դուռը	Արծիւ

Ծիր	Կուրծ	Առու	Մեծատուն
Զիր	Գառը	Ծարաւ	Արեգակ
Ծունկ	Սառը	Զմեռ	Առուտուր
Բառ	Դառը	Ամառ	Ռուբէն

24. **Թուփ** — Թ, փ, Թ, Փ.

Թաթ	Սուր	Թափ	Փլաւ
Թութ	Սար	Հորթ	Թութակ
Փուփ	Սառ	Հորդ	Փափուկ
Փակ	Թառ	Թեփ	Կանեփ
Թոկ	Փառ	Թուղ	Փետուր
Փոս	Փող	Թուշ	Փողոց
Փոր	Թող	Թան	Թորոս
Թուր	Ծափ	Թումբ	Թոմաս

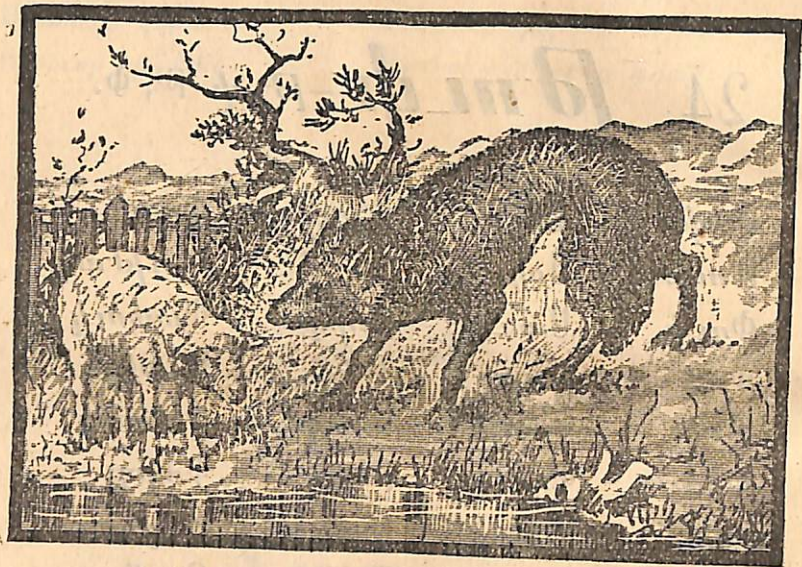
Թութակն ունի սիրուն փետուրներ:
 Ծառն ունի հաստ բուն:
 Թուփն ունի կապուղ սափիկներ:
 Հասկը բարակ ծղօններ ունի:
 Թորոսը սուր կային գնեց:
 Փափուկ հաց կերաւ Թորոսը:

19996-59

(190)
48

Թարմ կաթը բերեց ծերուկը,
 Լուսիկը կապեց սիրուն գոգնոց:
 Նազելին կարեց ձերմակ հալաւ:
 Ռուբէնը կարմիր մատիտ գնեց:
 Արուսեակը գործեց մանրիկ սպուռներ:

13 25. ոչխար — չ, խ. Ձ, Խ.

Խոտ	Խունկ	Խմոր	Խաշխաշ
Խաչ	Շունչ	Գրիչ	Խաղող
Խակ	Ձուլթ	Խրատ	Ձամիչ
Ձար	Փուչ	Խրամ	Խաւար

Ճար	Ձափ	Խմել	Խնդալ
Խոր	Ձար	Խլել	Ձարչարել
Չոր	Չոփ	Բրիչ	Ձարասիրտ
Խոզ	Մեխ	Խըն-ձոր	Խաչատուր
Խոց	Խաւ	Խըն-դիր	Մըկըրտիչ

14

26. մաքի — ք, ֆ.

Կար	Մարի	Քաթան	Մատանիք
Գար	Մատակ	Քաղաք	Աղաքար
Քար	Մէրուն	Քացախ	Աքաղաղ
Քիթ	Մաքի	Քարտաշ	Քարաշէն
Քիչ	Քեռի	Քերոք	Քարասիրտ
Քուրք	Քանոն	Քրիստոս	Քրիստափոր
Սարք	Քամի	Մաքուր	Քաղաքացի

15 27. ջուր — ջ, ձ.

Աջ	Ջորի	Ջուլճակ
Էջ	Ջրճոր	Գարեջուր
Մէջ	Ականջ	Ջըր-կիր

Գաջ	Զաղաց	Ջրն-ջան
Զա՛՛՛	Բանջար	Զանիկ
Զուխա	Անճար	Զաւա՛՛՛իք
Շունչ	Զութակ	Զրաբերդ

Սագ	—	Սագեր	—	Սագ էր.
Հաւ		Հաւեր		Հաւ էր.
Բաղ		Բաղեր		Բաղ էր.
Նաւ		Նաւեր		Նաւ էր.
Ծառ	
Մաղ	
Շոր	
Հաց	
Ուղտ	
Զուր	—	Զրեր	—	Զուր էր.
Գիր	—	Գրեր	—	Գիր էր.
Շուն	
Տուն	
Սուր	
Թուր	
Թուփ	
Թուշ	

16. 28. Կով—վ, Վ.

- ... Վար, վառ, վառ, վարդ, վեգ, վեմ, վեց, վուշ, Վարդան, Վասակ, Վահան:
- բ. Կաւ, հաւ, նաւ, ցաւ, սեւ, թեւ, թիւ, անիւ, ագնիւ, կռիւ, արծիւ:
- գ. Կով, հով, նով, բով, սով, բարով, տարով, օրով, ցերեկով, գիշերով, աշխատանքով:
- դ. Որդի, ոսկի, ոգնի, ոսաիկ, ոգի, որոճ, որկոր, որսորդ, ոչինչ, որմիկ, Ոսկան:
- ե. Աւազ, գաւակ, նաւակ, աւազ, հաւառ, թաւիշ, կաւիճ, գաւաթ, գաւիթ, աւազան, թագաւոր:

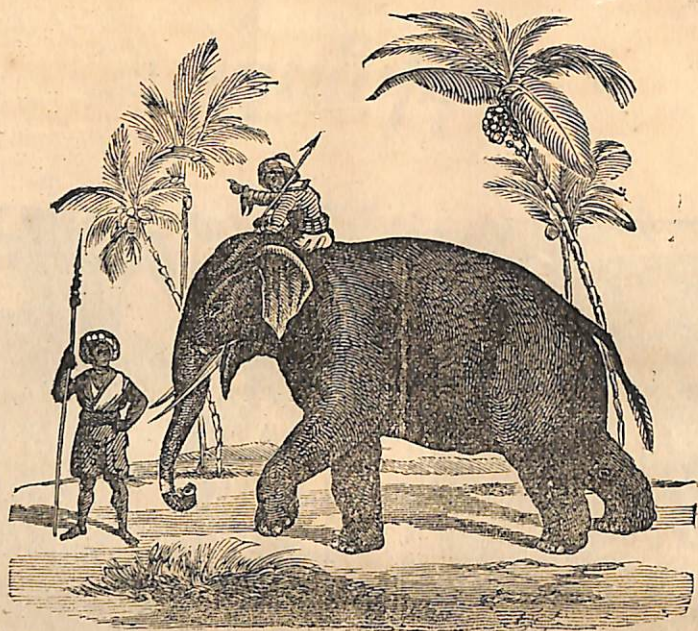
17 29. պանիր — պ, Պ.

Պար	Կարապ	Պանդոկ
Պատ	Կապիկ	Պարապ
Պարկ	Կապուտ	Վարպետ
Պինդ	Կարագ	Կապերտ
Պիղծ	Ապրուտա	Պապիկ
Սեպ	Լապտեր	Կարապետ
Պօղ	Պետրոս	Վարդապետ

18 30. իւղ — է-

Ճիւ	Իւր	Գիւղական	Թիւր
Թիւ	Թիւր	Աղիւտակ	Թիւն
Անիւ	Արիւն	Բարութիւն	Անիւր
Աղնիւ	Աղիւտ	Զարութիւն	Անիւն
Արծիւ	Ալիւր	Օղնութիւն	Արծիւն
Կռիւ	Աղբիւր	Աղբիւրակ	Պատիւն
Պատիւ	Կորիւն	Սառնարիւն	Կռիւն

31. փիղ—ֆիլ, ժանիք.

փ, ֆ, ժ. Փ, Ֆ, Ժ.

Փիղ	— Ֆիլ	Ժամ	Ժառանգ
Փլաւ	— Ֆիլաւ	Ժիր	Ժողով
Նաւթ	— Նաֆթ	Կուժ	Բժիշկ
Փուրզոն	— Ֆուրզոն	Ժանգ	Արժան
Մափրաշ	— Մաֆրաշ	Ուժ	Աժան
Քէփ	— Քէֆ	Բաժակ	Ժպիտ
Փէս	— Ֆէս	Բաժին	Պատիժ

Փիղը ժանիքով պաշտպանում է իր անձը:
 Բժիշկը բաժակով դեղ տուեց հիւանդին:
 Ժամագործը ֆուրգոնով տեղափոխեց ապրանքը:
 Ֆէսաւոր մարդը փողոցներում նաւթ էր վաճա-
 քում: Նաւթը շատ աժան վառելիք է:

Աշակերտը գրում է դասը գրչով:
 Դերձակը շորերը ասեղով է կարում:
 Պառաւն իլիկով թել է մանում:
 Տանտիկինը կաթնից պատրաստեց իւղ:
 Խոհարարը մսից կերակուր եփեց:
 Հեղինէն փող տուեց աղքատին:
 Հեղինէն աղքատին փող տուեց:
 Աղքատին Հեղինէն փող տուեց:
 Փողն աղքատին տուեց Հեղինէն:
 Մանուկը պատիւ է տալիս ծերին:
 Կովն արածում է դաշտումը:
 Մանուկը խաղաց պարտիզումը:
 Պօղոսը կարգում է ուսումնարանումը:

Չաւակ	— զաւակներ	— զաւակն էր:
Ոսկի	— ոսկիներ	— ոսկին էր:
Ողնի	— ողնիներ	— ողնին էր:
Կատու	—	—
Յորեն	—	—
Ոչխար	—	—
Մատիտ	—	—
Գրիչ	—	—

Գնդակ	—	—
Դանակ	—	—
Ասեղ	—	—
Ծիծեռնակ	—	—
Կերակուր	—	—

32. յ. Յ.

...	Բ.	Գ.	Դ.	Ե.
Յարկ	Ա՛յ	Գաթայ	Մայր	Քոյր
Յարգ	Է՛յ	Կաթսայ	Հայր	Ծոյլ
Յարդ	Վ՛այ	Քահանայ	Այծ	Թոյլ
Յամր	Հ՛այ	Ծառայ	Կայծ	Յոյս
Յետ	Բ՛այ	Փետայ	Այր	Բոյս
Յատակ	Օ՛յ	Տետայ	Այրի	Լոյս
Յամառ	Նոյ	Յետոյ	Այգի	Աշխոյժ
Յունապ	Թ՛էյ	Երեկոյ	Եղբայր	Պարոյր
Յոպոպ	ՀԷ՛յ	Մօտոյ	Գայլ	Վրոյր

Յիսուան օրհնեց բարի մանուկներին:
 Մարդիկ չեն յարգում յամառ տղաներին:
 Հայրս հրաւիրեց ծերունի քահանային:
 Կայծը հրգեհեց խոտի զէզը:
 Գայրը պատառուտեց այծի ուկերը:
 Այս երեկոյ այգում թէյ կրխմենք:

Մայրս մեզ գաթայ կըտայ, կ'ուտենք:
 Այրի կինը այծի կաթն էր ծախում:
 Վայ նրան, ով հայր ու մայր չ'ունի:
 Քոյր ու եղբայր աշխոյժ կերպով խաղում էին բոյ-
 սերի մէջ:
 Ծոյլ տղան իւր յոյսն ուրիշների վրայ է դնում:

Ա Ռ Ա Ի Օ Տ.

Լուսացաւ, լուսացաւ,
 Լուսն է բարին,
 Ծիսն է ծառին,
 Հաւն է թառին.
 Աշխատաւոր, վեր կաց բանի,
 Ծոյլ մարդու քունը տանի:
 Երկնքի դռները բաց էր,
 Ոսկէ աթուղ դրած էր,
 Քրիստոսը վրէն նստած էր,
 Լուսաւորիչը կանգնած էր,
 Մեծ ու պատիկ գրում էին,
 Արդարները խաղում էին,
 Մեղաւորները լալիս էին:

Ա Ր Ե Ի.

Արեւ-արեւ եկ, եկ,
 Զիգի բարին վեր եկ.
 Մեր ոչխարին մտիկ արա՛ւ,
 Որ գայրը գայ, իմաց արա՛ւ:

23

Զ Ի Ի Ն.

Ձիւն է գալիս փաթիլ-փաթիլ,
Աղբատն ասաց՝ տունս է քաշիլ. *)
Պառաւն ասեց՝ մոզիս կորաւ,
Գայլն ասեց՝ փորիս զեղ է:

24

ԳՈՂ ԱՂՈՒԷՍ.

Աղուէսը պառկեց աղբի տակին,
վոյ-վոյ,
Աչքը գրցեց չաղ հաւի ձագին,
վոյ-վոյ.
Նետով կրտամ աչքի տակին,
վոյ-վոյ,
Որ մօտ չըգայ նա մեր բակին,
վոյ-վոյ:

25

ՋՈԿ-ՋՈԿ ԵՒ ՄԻԱՍԻՆ.

Վարդանիկն ու Սաթինիկը իրար հետ խաղում էին:
Վարդանիկը իր հոլն էր պտրտացնում: Սաթինիկը տիկ-
նով էր խաղում: Վարդանիկը բարկացաւ Սաթինիկի
վրայ. «Իմ հոլին մի մօտենար, ինձ հետ խաղ մի անիր»,
ասաց:—Ի ու էլ իմ տիկնին մի ձեռք տար, —պատաս-
խանեց Սաթինիկը նեղացած:

*) Բաթիլ է քանդուած է, կործանուած է:

26

Մանուկները յօնքերը կախեցին: Նրանք հեռացան
իրարից եւ սկսեցին ջոկ-ջոկ խաղ անել: Բայց մենակ սկսած
խաղն էլ երկար չըքաշեց եւ մեր մանուկները շուտով
վեր գցեցին իրանց խաղալիքները:

Մանուկներն իրանց խաղը ինչի՞ ջըշարունակեցին:

Քարե գրեւը դասական առարկայ է: Գրեւորելը խաղալիք է: Մասիրը. տեղորակը. տիկնիկը. բանաստեղծը. հուրը Լեւինը. զըրչահասը. գրադասարանը. բարեգործարանը:

Գիրք՝ մէջը քաղցր միրգ:—Ինչ որ գրուեցաւ գրելիցով, չի հանուիլ բահով, բրիչով:—Մատիտը մատիդ, կօշիկը ոտիդ, ճամբայ որ երթաս, միշտ լինին մօտիդ:—Հողը կ'ուզէ խարազան, որ պտոյտ գայ անխափան:—Վէգի կարմիրն է սիրուն՝ վաստակ է զարկողներուն:—Չուան ցատքիլն օգտակար շարժմունք է մանկանց համար:

Առածներ. —Ով կը կարգայ, նա մարդ ա: —Ով կը խաղայ, նա կը կաղայ: Ով որ կ'աշխատի, նա կ'ուշտի:

Հանելուկներ. 1. Գլուխըս կտրեցին, սըրտիկըս հանեցին, գինի խըմացրին. լեզուս բացուեցաւ, խօսիլ սկսաւ:—2. Քանի որ ծեծը կ'ուտեր, ուրախութեամբ կը պտըտեր, երբոր ծեծը վերջացաւ, ընկաւ գետին ու մեռաւ:

Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ.

Ի ու ի ն ձ աս ս, աքաղաղ,
Ոսկէ կատարիդ մատաղ,
Կարմիր միրուքիդ մատաղ,
Ինչի՞ ես շուտ արթնանում,
Բարձր-բարձր երգ ասում,
Քաղցր քունս խանգարում:

ԳՍՍՏՈՒՆ.

Դասատան մէջ նըստած են աշակերտները: Աշակերտների առաջ նըստած կամ կանգնած է վարժապետը: Վարժապետը սովորեցնում է: Աշակերտները սովորում են: Երբոր վարժապետը ներս է մտնում, աշակերտները ոտի են կանգնում եւ աղօթում են. յետոյ նըրանք նըստում՝ դասով են պարապում: Աշակերտները դասատանը կարդում են, գրում են, հաշուում են թուերով, երբեմն էլ նըրկարում են: Աշակերտների դիմացը դրած է մի մեծ գրատախտակ: Գրատախտակի մօտ դրած է կախճ եւ սպունգ: Գրասեղանների վրայ դրած են դասական առարկաներ՝ գիրք, տետրակ, քարետախտակ. . . Քարետախտակի վրայ գրում են քարեգրը:

Ով է նըստած դասատան մէջ: Ով է կանգնած աշակերտների առաջ:—Ի՞նչ է անում վարժապետը:—Ի՞նչ են անում աշակերտները:—Ի՞նչով են պարապում աշակերտները:—Ի՞նչ կայ դրած աշակերտների դիմացը:—Ի՞նչով են գրում գրատախտակի վրայ:—Ի՞նչ կայ դրած գրասեղանների վրայ:—Ի՞նչով են գրում քարետախտակի վրայ:

ԱԳԱՀ ՀՈՒՆ

Մի շուն կար: Մի օր այս շունը՝ մի կըտոր միս բերանին, պիտի անց կենար կամուրջով: Անց կենալիս՝ ցած նայեց ջրընէ տեսաւ, որ մի ուրիշ շուն գընում է ջրի միջով՝ բերանին բռնած մի մեծ մսի կըտոր: Շան

ազահուլթիւնը շարժուեցաւ. նա կըլանչեց ու
ցած թրուաւ կամուրջից և կամեցաւ միւսի
ձեռքից խըլել մտի կըտորը:

Բայց ի՞նչ. ցած թռչելիս իր բերանի
կըտորն էլ վեր գցեց՝ ջուրը տարաւ. ջրի
մէջն էլ ոչ շուն գըտաւ, ոչ մըսի կըտոր.
կենդանին խաբուել էր իր ստուերից: Ազա-
հուլթիւնը զըրկեց նըրան իր ունեցածից:

2. ՈՒՑԵԼԻՔ ԵՒ ԽՍԵԼԻՔ

Ուտելիք՝ հաց, արգանակ, սպաս, փլաւ, խո-
րոված, մածուն, իւղ, սեր, գաթայ, բաղարջ. . .

Խմելիք՝ ջուր, թէյ, սուրճ, գինի, գարեջուր,
կաթ. . .

Հացն սպելիք է: Ջուրը խմելիք է: Գըրելը. գընդակը.
գաթան. կաթը. մաքիտը. մաթունը. սուրճը. սերը. արեգը-
րելը. հաւը. գըրլահապը. փլաւը. գինին. խորովածը. գա-
րեջուրը. արգանակը. . .

Առածներ. — Հացն ուտելով, բանն անելով. — Աղ ու
հաց, սիրտը բաց. — Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր. — Կուշ-
տը սովածին մանր կըբրգի. — Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր:

Հանելուկներ. — 1. ձերմակ տակառիկ, մեջը երկու կերպ
ըմպելիք: — Օրան օրան շուռ. և գալիս, ոտներ ջ'ունի, ման է
գալիս, բերան ջ'ունի, կուռ է տալիս:

Գ Ա Ռ Ն Ո Ի Կ.

Սիրուն, անմեղ իմ գառնուկ,
Բուրդըդ սպիտակ ու փափուկ,
Գաշտ վազելով ու արօտ,
Մօրդ քաշում ես կարօտ.
Մի լար, գառնուկ սիրական,
Փոքրիկ տղի դու նման,
Կըգայ մայրըդ, հետը շատ
Կըբերէ քեզ անուշ կաթ:

Հ Ա Ց Ե Ի Ջ Ո Ի Ր.

I.

Մարդուս գլխաւոր ուտելիքը հացն է: Հացը պատ-
րաստում են ալիւրից: Առաջ ալիւրը մաղում են, յետոյ
տաք ջրով շաղախում խըմոր են շինում: խըմորը շա-
ղախելիս՝ հետը թըրթ-խմոր են խառնում: Թըրթ-խմորին
ասում են խաշ: Նաղախած խըմորը լաւ հունցում են եւ
ծածկում: Հունցած խըմորը քիչ-քիչ քացախում է տաշտի
մէջ — գալիս է: Տանտիկինը վերցնում է եկած խմորը,
գընդում է եւ այդ գունդերից հաց է թխում թոնդրի
կամ հընոցի մէջ: Հընոցին փուռ են ասում:

II.

Ջուրը մարդիկ չեն պատրաստում: Նա այնքան հար-
կաւոր է, որ Աստուած ինքը առատութեամբ բաշխում
է հարուստին էլ, աղքատին էլ: Մարդիկ խմելու ջուրը
վեր են առնում աղբիւրներից ու գետերից: Ուր որ աղ-
բիւր կամ գետ չըլկայ, մարդիկ գետինը խոր քանդում են,
ջրհոր են շինում եւ այդ ջրհորի ջուրն են խմում: Ա-
ռանց ջրի մարդը չի կարող ապրիլ. կենդանիներըն
էլ կըկոտորուին, եթէ ջուր չըլինի:

Մեր հայր, որ երկրնքումն ես, սուրբ լինի քո անունը, գայ քո թագաւորութիւնը, լինի քո կամքը երկրի վրայ եւ, ինչպէս երկրնքումն է. մեր ամենօրեայ հացը այսօր էլ տուր մեզ, ներիր մեզ մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ներում ենք մեր պարտապան-ներինը, մեզ փորձանքի մի տանիր, այլ ազատիր մեզ չարից, որովհետեւ քոնն է թագաւորութիւնը, զօրութիւնը եւ փառքը այժմ եւ յաւիտեան:

ԷՇԸ ԵՒ ՇՈՒՆԸ.

Էշը բարեկամացաւ շանը և խրնդրեց, որ իր հետ ճանապարհորդելու գնայ: Շունը համաձայնեցաւ: Շատ զընացին թէ քիչ երկու ընկերները մի խոտաւէտ տեղ կանգնեցին, որ հանգըստանան: Երկուսն էլ յոգնած էին, երկուսն էլ սոված: Էշն սկսեց ախորժակով արածել կանաչ խոտը: Շունը ուտելու բան չ'ունէր:

— Ընկեր ջան, խուրճինումըդ բաւական հաց կայ, ասեց նա էշին. տուր ինձ մի կլտոր հաց, սոված մեռնում եմ:

«Խոտ շատ կայ այստեղ, կեր դու էլ

ինձ պէս, ասաց էշը քրմ-ծիծաղ տալով. հացը ես ուրիշների համար եմ պահում:

Շունը հոտոտեց խոտը, պոկեց միքանի հատ, ծամեց ծամձըմեց ու բերանից վեր ածեց:

— Ես խոտ չեմ կարող ուտել, էշ բարեկամ, ասաց շունը. այդ կերակրին ես սովոր չեմ. աղաչում եմ մի պատառ հաց տուր, անօթի եմ:

Էշն այս անգամ ականջ էլ չըդրեց շան աղաչանքին. նա աջ ու ձախ հընձում էր անուշ խոտը և ուտում:

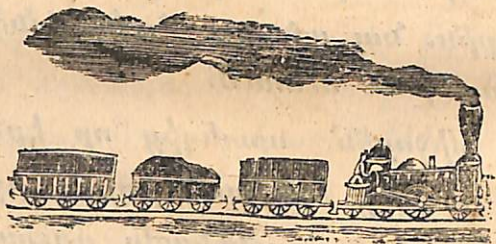
Սյդ միջոցին՝ որտեղից որ էր, հեռու թփերի տակից երևեցաւ գայլը— իշի թըշնամին. նա կատաղութեամբ դուրս վազեց անտառից, բայց երբ տեսաւ շանը, կանգնեց, դունչը երկարացրեց և տըխուր ձայնով օւնաց:

Էշը զարհուրեցաւ. «Ի՞մ սիրելի, իմ պատուական ընկեր, ասաց նա. ահա՛ քեզ բոլոր հացը, կեր, անուշ արա՛, միայն-թէ ազատիր ինձ չար գաղանի ատամներից»:

Շունը երեսը շուռ տուեց:— Ի՞նչ ար-
ժանի չես, որ ես քո հացի պոռուկը կտրեմ,
ասաց նա. քաղցածութիւնն ինձ չի սպա-
նիլ, ես կրմբտնեմ անտառը, կերակուր կը
գրանեմ, դու էլ՝ եթէ կարող ես, քո գրլ-
խիդ ճարը տես:

Ասաց ու հեռացաւ շունը: Մի ակրն-
թարթի մէջ գայլը պատառոտեց էշին:

Անհարազատ ընկերը սաստիկ պատժուե-
ցաւ իր վարմունքի համար:

3. ԾԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆԱԻԵՐ, ԿՍՈՔԵՐ.

Շինութիւններ՝ եկեղեցի, ուսումնարան,
տուն, պալատ, խրճիթ, գոմ, կալ, ջրաղաց. . . :

Նաւեր՝ մսկոյի, նաւակ, շոգենաւ, առագաս-
տանաւ:

Կառքեր՝ սայլ, սայլակ, սահնակ, կառք, շոգե-
կառք, հանրակառք:

Տոնը շինութիւնն է: Մակուիլը նաւ է: Տէրտիլը դաստիարակ-
արարիչ է: Փլաւը. սահնակը. գրաւարը. եկեղեցին.
շոգենաւը. մթարը. լեյը. խորովածը. սաստիկարանը.
գոմը. ջրաղացը. սայլը. գրաւարիկը. հանրակառքը.
հանրակառքը. պալատը. սարը. խրճիթը. . . :

Առած:— Մինչև սայլը շուռ չի անցնիլ ճամբէն չի գրըս-
տուիլ:

Հանելուկներ. — 1. Անջուր ջաղաց, անկրակ բաղարջ:
2. Չորս եղբայր կան՝ միմեանց յետեից վազում են, բայց ի-
րար չեն հասնում:

Տ Ո Ւ Ն.

Մեր տունը մեծ չէ. նա երեք սենեակ ունի եւ մի
խոհանոց: Սենեակներից մէկում ես ու եղբայրս սովո-
րում ենք մեր դասերը: Երկրորդ սենեակում մենք ճա-
շում ենք: Նրա մէջ դարսած են շատ աթոռներ, մի
մեծ՝ սեղան եւ մի պահարան: Ամենից մեծ սենեակում
մենք քնում ենք. դա կոչվում է ննջարան:

Մեր տան բակը շատ մեծ է: Բակի աջ կողմը մի փոքրիկ պարտեզ կայ, իսկ ձախ կողմը շինած է գոմը: Բազումն է լինում մեր տան հաւատարիմ պահապանը—շունը:

Ի՞նչպիսի տուն ունիք դուք,
Գանի սենեակ ունի ձեր տունը,
Ո՞ր սենեակի մէջ ընչ էք անում:
Ի՞նչ կայ շարուած սենեակների մէջ,
Ի՞նչպիսի բակ ունի ձեր տունը:
Ի՞նչ կայ շինած բակի այս ու այն կողմը,
Ո՞վ է պահպանում տունը:

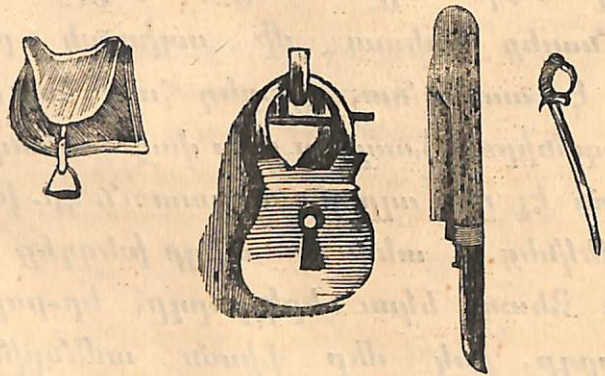
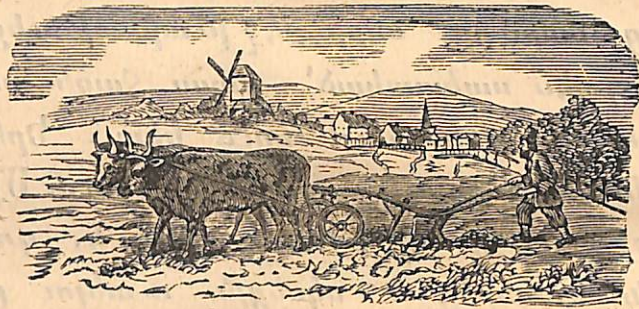
Փ Ի Ս Օ.

Կատուն եկա՝ փխտիկ-փխտիկ,
Հազար նազով, ինչպէս հարսիկ,
Իունջը սրբեց թաթիկներով,
Մազը սանրեց ջանչիկներով:
— Կատու — կատու, էր ես տրտում.
Թէ՛ մկներն են այսօր արթուն:

ԿԱՏՈՒ.

Մի չար կատու կար. նա խեղդում էր ձեռն ընկած մուկը և սաստիկ նեղն էր գցում նրանց: Մկներն էլ յիմար չէին. նրանք շուտով ճանաչեցին իրանց թշնամուն և աշխատում էին թագչիլ նրանից. երբ որ կատուն տանն էր՝ ընիցը դուրս չէին գալիս: Բայց փիսօն խորամանկ էլ էր. նա գնաց ամբարը, այրի մէջ թաթախուեցաւ և այդպէս սպիտակած՝ մտաւ հացի տաշտը և մի անկիւնում կուճ եկաւ: Երկար ժամանակ կատուի ձայնը չէր լսվում: Մըկները կարծեցին թէ նա սատկել է, դուրս եկան ծակերից և սկսեցին ուտելու բան որոնել: Մէկ մուկը մօտեցաւ հացի տաշտին, նայեց տեսաւ մի սպիտակ բան: «Լա՛ւ է, ասաց նա, այստեղ համ հաց կայ, համ պանիր»: Ասաց ու մօտ վազեց պանրին: Պանիրն էլ մեր ալրակոլոր կատուն էր. թաթը մեկնեց և տեղն ու տեղը խեղդեց մրկանը: Յետոյ եկաւ երկ-րորդը, եր-րորդը, չոր-րորդը. իսկ մեր փիսօն ամենքին էլ

խեղդոտեց: Վերջապէս մօտ եկաւ մի ծեր
ու փորձուած մուկը, կանգնեց տաշտի շր-
թունքին և զգոյշ նայեց սպիտակ բանին.
յետոյ ճանաչեց նրան ու ասաց. «է՛յ բա-
րեկամ, քո սպիտականայր մի գրօշ չ'աժէ
աչքումս. ճանաչեցի՛, մլաւան կատուն ես,
զոյնդ-ես փոխել, հոգիդ միեւնոյնն է: Ա-
սաց ու փախաւ, ընկերներին իմացրեց:

4. ԳՈՐԾԻՔ ԵՒ ՍՍՐՔ.

Գ ո Ր Ծ Ի Ք՝ դանակ, գդալ, պատառաքաղ, ասեղ,
մկրատ, կացին, մուրճ, սղոց, արօր, գերանդի, ման-
գաղ, թի, բահ, թուր, դուր, ուրագ. . . :

Ս ս Ր Ք՝ սանձ, թամբ, փոքբաշ, ասպանդակ, կապ,
կրծակալ, թիկնափոկ:

Դ անակը գործի է: Սանձը սար է: Սայլը հաս է:
Արօրը. հախը. լամբը. մանգաղը. սպասը. փորտաշը. բահը.
սրագը. կրծակալը. մկրատը. ելեղեցի. պատառաքաղը.
գերանդ. սղոցը. հուլը. . . :

Ս. ուսմանը. — Բզի գլխին բռունցքով տալ չի լինիլ. — Ու-
րագն իր կոթը չի տաշիլ:

Հանելուկներ:—1. Տապանը փայտ է, մեռելն երկաթ է.
Երբոր ձայն կրտայ, աշխարհ կըքնդայ: 2.—Փուած փայտը
փորեցին, առիւծը մեջը բաղեցին:

Բ Ա Գ Ի Կ.

«Բազիկ—բազիկ,
Կարմիր թաթիկ,

Ո՛ւր ես գընում կամաց-կամաց,
Ձագուկներդ չորս կողմը առած»:
—Ես գնում եմ ջուր գըտնելու,
Ձագուկներըս լուանալու.
Ձագուկներըս մաքուր մաքուր.
Տըղոց երեսն աղտ է ու մուր:

ՄԵՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ.

Ես մի փոքրիկ երեխայ եմ: Ես ունիմ հայր ու մայր: Հայրս ու մայրս ինձ շատ են սիրում: Ես երկու քոյր եւ մի եղբայր էլ ունիմ: Ծնողքս նրանց էլ են շատ սիրում: Հայրս ու մայրս մեզ կերակրում են. նրանք մեզ ուտելիք ու հագնելիք են տալիս. նրանք մեզ պահում, պահպանում են: Մենք շատ ենք սիրում մեր ծրնողներին եւ նրանց համար աղօթք ենք անում:

ԱՌԱՒՈՏԵԱՆ ԱՂՕԹՔ.

«Փառք ստեղծողիս, որ քուն անուշիկ
Տուաւ իմ աչքիս, արթնացրեց հիմիկ.
Ծագեց իմ վերայ սիրունիկ արեւ,
Մայրիկըս տուաւ ինձ քաղցրիկ բարեւ.
Հայրըս համբուրեց, առաւ ինձ գիրկը,
Ինչպէս որ հովիւ—փոքրիկ գառնիկը:

«Աստուած իմ եւ Տէր, մինչեւ այս կէտիս
Դու ես պատրաստել իմ ամեն բարիս.
Տուր որ անմեղիկ մնամ մըշտական,
Նատին սերելի, Քեզ հաճոյական»:

ՍԱԳՆ ՈՒ ԲԱԴԻՐ.

Սագն ու բազը գնացին լճի ափը, որ համ մի փոքր լողանան, համ էլ ուտելու բան գտնեն: Լողացան, մաքրուեցան, յե-

տոյ յետ դարձան և սկսեցին իրար հետ զրոյց անել:

— Բանդիկ, կցեց սագը, տեսնում ես, ի՞նչ շնորհալի թռչուն եմ ես. ջրումը լողում եմ, օդումը թռչում, գետնի վրայ էլ ման եմ գալիս. ասան խնդրեմ, ինձ նման էլ կենդանի կայ աշխարհումս. ես բոլոր թռչունների թագաւորը չեմ:

«Ես էլ հէնց դրա վրայ էի մտածում, ընկերս, պատասխանեց բազը. կասկած չըկայ, որ դու շատ շնորհալի թռչուն ես. բայց ես էլ քեզանից պակաս չեմ. տես թէ ի՞նչպէս եմ սուրուր տալիս ջրի երեսին, խաղում փրփրուն ալիքների հետ, ի՞նչպէս եմ մտնում ջրի տակը, մանրիկ ձկներ ու ձիճուներ բռնում, նորից դուրս գալիս, ուռչում, փքվում թագուհու պէս: Հա, հա, ընկերս, մենք շատ զարմանալի թռչուն ենք. մեզ նման շնորհքով կենդանի չըկայ աշխարհումս:

Լճի ափին՝ ծառի վրայ վեր էր եկել ագռաւը և ահանջ էր դնում դրանց: Երբ որ բազը խօսքը վերջացրեց, ագռաւը կան-

չեց. «Այ միամիտ թռչուններ, ինչի՞ էք
հպարտանում: Կարո՞ղ ես դու, սագիկ,
շան պէս արագ վազել»:

—Ո՛չ, պատասխանեց սազը:

«Իսկ դո՛ւ, բազիկ, ծիծեռնակի պէս
թռչիլ կարո՞ղ ես»:

—Ձեմ՛ կարող, ասեց բազը:

«Իսկ ո՞րը ձեզանից կարող է լող տալ ձը-
կան նման»:

Սազն ու բազը գլխները կախ գը-
ցեցին:

—Ուրեմն էլ ինչի՞ էք հպարտանում: Ես
կարծում եմ, ընկերներ, որ աւելի լաւ է,
երբ մարդս մի բան գիտէ ու հիմնաւոր,
քան թէ շատ բան ու բոլորն էլ թերի:

5. ԿԱՐԱՍԻՔ ԵՒ ԱՄԱՆՆԵՐ.

Կ ա ր ա ս ի թ՝ սեղան, աթոռ, բազկաթոռ, զահաւորակ,
բազմոց, մահճակալ, օրօրոց, պահարան, գզրոց, նըս-
տարան:

Ա մ ա ն ն ե Ր՝ գաւաթ, ափսէ, բաժակ, կուժ, կու-
լայ, հեշտաեռ, կաթսայ, թաւայ, շիշ, սրուակ, պնակ:

Առածներ.—Այ կուժի քեզ ասեմ: այ կուլայ, դու ի-
մացիր:—Մի բաժակ ջուր: ով ուզի տուր:—Կուժը ջրի ճա-
նապարհին կըկտորի: Աւելորդ կահ-կարասի՝ պատճառ է
շատ վնասի:

- Հանդուկներ:—1. Ձորս եղբայր մեկ գդակի տակ:
2. Վերեւից երդիկ, ներքեւից դռնակ,
մեզ տեղումը ջուր ու կրակ:

Սեղանը կարասի է: Գաւաթն աման է: Ափսէն. Բազ-
կաւոր. Գահաւոր. սրուակ. Բաժակ. արօր. Կոնսան-
այ. սայլ. օրօրոց. շիշ. Գզրոց. արժանակ. Գնդա-
կ. Թաւ. Նապարան. Գնէն. Կարակ. Գրահար. Գա-
նակ. շիշնաւ. շիշկատ. Կեղտաւ. Թէյ. Գաւաթ.
պանիր. Բազմոց. . . :

ԱԹՈՒ ԵՒ ԳԱՒԱԹ.

Աթոռը շինում են փայտից: Աթոռն ունի չորս
թոր, նստելատեղ եւ թիկունք: Նստելատեղը հիւսած
է ծղօտից. նա տախտակից կամ փափուկ կտորից էլ է
լինում: Աթոռ շինողին ատաղձագործ են ասում:

Գաւաթը շինում են կաւից: Կաւը բարակ մաղում են, շաղախում, հունցում եւ ուզած ձեւը տալիս: Նազախը ցամաքում է: Յամաքած գաւաթները դնում են հնոցի մէջ եւ սաստիկ կրակ են վառում տակը: Տաքութիւնից կաւը կարծրանում է: Գաւաթ շինողին բրուտ են ասում:

Ա Ր Ե Ի.

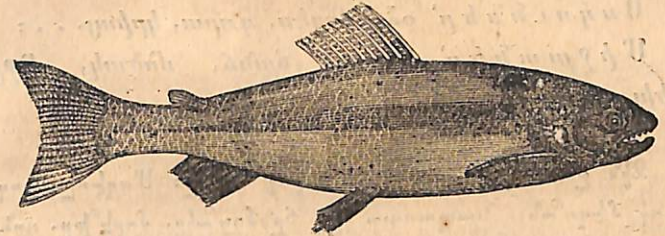
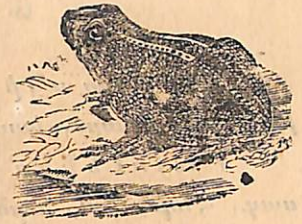
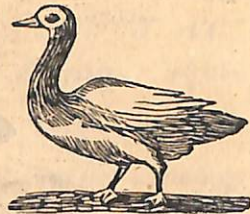
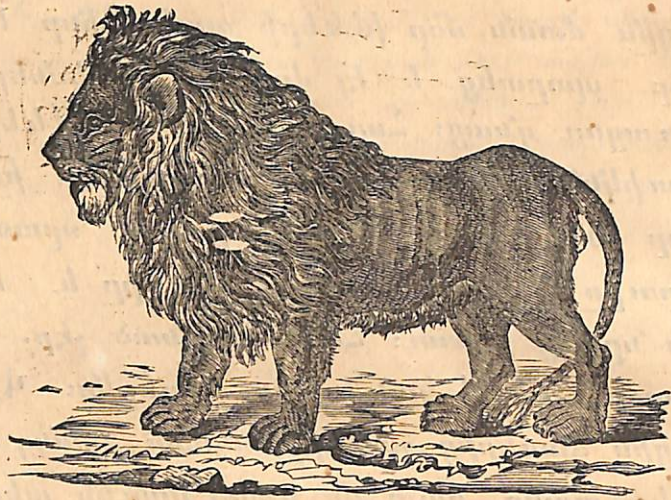
«Արեւ—արեւ, դուրս արի,
 Քեզ բերել ենք աչքալոյս.
 Քո քուրիկը՝ լուսինկան,
 Բերաւ չամիչ մէկ աման.
 Ամպը եկաւ—մութ արաւ,
 Չամիչն աչքերէս կորաւ,
 Բաց երեսըդ, արեգակ,
 Մէկ բուռ չամիչ քեզ կրտանք»:
 —Օ՛խ, արեւին խաբեցինք,
 Ամպի տակից հանեցինք:

ՀՏԻԸ ԵՒ ՎԱՌԻԿՆԵՐԸ:

Հաւը վառիկներն առաւ ու գնաց քըջուջ անելու: Քջուջ անելիս՝ մայրը նկատեց, որ ուրուրը պտըտում է երկնքում և նայում է վառիկներին: Մայրը ձայն տուեց. վառիկները հասկացան՝ որ վտանգ կայ, վա-

զեցին մտան մօր թևերի տակ: Յինը երկար պտըտեց և էլ վառիկ չըտեսներով հեռացաւ գնաց: Հաւը բաց արեց թևերը. վառիկները նորից սկսեցին վազվզել, խաղալ: Անցկացաւ մի քանի րոպէ. սրատես ուրուրը հեռուից նկատեց ձագերը և դէպի նրանց թռաւ: Հաւն էլ քնած չէր. նա բարձր ձայնով կանչեց իր ձագերին: Վազեցին ձագերից շատերը, մտան իրանց մօր թևի տակը. բայց մի երկու վառիկ ականջ չարին իրանց մօր ձայնին. նրանք կարծեցին, թէ ուրուրն իրանց վնաս չի տալ, այլ առաջուայ պէս կ'անցնի—կ'երթայ. բայց սըխալուեցան: Յինը նետի պէս ցած իջաւ և նրանցից մինին ու միւսին ճանկերի մէջ առաւ տարաւ: Ազատուեցան միայն նրանք, որոնք մօր խօսքը լսել և նրա թևերի տակըն էին մտել:

6. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ.

Չ որքոտանի կենդանիներ՝ ձի, կով, ոչ-
խար, գայլ, արջ, կատու, շուն, փիղ, առիւծ... :

Թռչուններ՝ ծիծեռնակ, սոխակ, հաւ, բադ,
սագ, հնդուհաւ, արծիւ, ցին, բու... :

Ձկներ՝ կարմրախայտ, իշխան, կողակ, գեղար-
քունի, տառեխ, օրագուլ, կապուտ... :

Սողուններ՝ օձ, մողես, գորտ, կրիայ... :

Միջատներ՝ մեղու, ճանճ, մոծակ, մրջին,
մորեխ, բզեզ, կարիճ, թիթեռ... :

Ձին ընդամենի կենդանի է, իսկ օ՞ջը: Մաղևոր սպաս-
է, իսկ մեղու՞ն: Նստապատու՞նք. ճրնճղա՞նք. մարե՞քը. պնի՞ն.
Գեղարտու՞նք. կա՞լը. է՞լը. Ռիկեռնի՞նք. օրագու՞լը. ար-
պու՞տը. մրջի՞նք. կրիա՞նք: Ի՞նչ բան է գրապատիպանք.
Գրատիպանք. հա՞լը. սո՞րճը. պանիքը. մահճակալը. բաժակը... :

Առածներ. — Շան հետ ընկերացիր, փայտը ձեռիցդ մի
գցիր. — Գայլի գլխին աւետարան էին կարդում, ասում էր՝
շուտ արեք, ոչխարը սարեց անցկացաւ. — Գայլի անունն է
կոտրած, աղուէսը աշխարհ քանդեց. — Աղուէսի դունչը խա-
ղողին չըհասաւ, ասեց խակ է.

Հանելուկներ: — Քարը քարի վրայ՝ քար չէ, արա-
ծում է, տաւար չէ, ձու է ածում, հաւ չէ: — 2. Անջուռ
դաց, անկրակ բաղարջ:

ԵՐԿՈՒ ԱՔԱՂԱՂ.

Երկու արագալ կռուեցին եւ մինը յաղթեց միւսին:
Նա՛ որ յաղթուեցաւ, փախաւ սրահի տակը մտաւ. իսկ
նա՛ որ յաղթեց, բարձրացաւ կտուրը եւ հպարտ-հպարտ
«ծուղրուղու» կանչեց: Այդ բուլեին արծիւը թռչում էր
վերեւից. նա տեսաւ հպարտացող արագալին, յախշտա-
կեց նրան ու տարաւ, անուշ արաւ:

ՊԱՌԱՒԵՆ ՈՒ ԱՅԾԸ.

(Մանկական երգ)

Կար չըկար երբեմն

Աղքատ մի պառիկ,

Ունէր մեր պառաւը

Կաթնատու այծիկ,

Չալիկ-մալիկ

Կաթնատու այծիկ:

Պառաւը ձրմուր

Այծիկը պահեց,

Իր բերնի պատառը

Նրա հետ կիսեց,

Սիրով—յօժար

Նրա հետ կիսեց:

Երբ ձիւնը հալուեցաւ,

Իրաւ կանաչ խոտ,

Պառաւը այծիկը

Իուրս տարաւ արօտ,

Ուրախ—զուարթ

Իուրս տարաւ արօտ:

Յանկարծ փրչեց քամին,

Մըթնեց երկինքը,

Թանձրը մառախուղը
 Պատեց գետինքը,
 Վայ-վայ, վոյ-վոյ
 Պատեց գետինքը:
 Պառաւ խիստ արխրեց.
 Գայլն ուրախացաւ,
 Այծի անուշ մրսով
 Փորին դեղ արաւ,

Կերաւ-լափեց,
 Փորին դեղ արաւ:
 Պառաւ կանգնած էր
 Փունջ խոտը ձեռին,
 Անմխիթար ձայնով
 Կանչում էր այծին.
 «Ե՛կ — եկ, եկ — եկ»,
 Կանչում էր այծին:

ՕՁԸ.

Զմեռն էր: Գիւղացին անտառ գնաց՝
 փայտ կտրելու: Փայտ կտրելիս՝ նա տե-
 սաւ մի օձ, որ ցրտից սառել, փէտացել էր:
 Բարի գիւղացին խղճաց օձին, վերցրեց,
 դրեց կրակի մօտ, որ տաքանայ: Օձը տա-
 քացաւ թէ չէ վրայ վագեց, որ կծէ գիւ-
 ղացուն:

«Ո՛վ ապերախտ, ասեց մարդը. իմ լա-
 ութիւնը գրանով եւ վճարում»: Այս ա-
 սեց աւ կոցնի քիւլփով խփեց, գլուխը
 ջախջախեց:

ՆԱՊԱՍՏԱԿ.

Մի վագիր այգւափ արագ,
 Իմ սիրունիկ նապաստակ,
 Շատ պատիկ ես տակաւին,
 Թաթիկներըդ կը յոգնին:
 Քեզ կը բերեմ կաթն ու հաց,
 Շաքրաջրով համեմած,
 Ուտես, խրմես, զօրանաս,
 Բանից կարօտ չըմնաս:
 Ծանրը-ծանրը կը քայլես,
 Սիրտըս վեր-վեր կը հանես.
 Կ'արձակեմ քեզ, երբ ուզես,
 Կ'երթաս, աղաս կ'արածես:

7. ԲՈՅՍԵՐ.

Ծ ա ու ե թ՝ հացի, կաշնի, լորենի, խնձորենի, տան-
 ձենի, ընկուզենի, թզենի, թթենի. . . :
 Թ փ ե թ՝ մորենի, վարդենի, մոշի, մաւրի. . . :
 Բանջարեղէն՝ սիսեռ, լոբի, սոխ, բազկ. . . :

Հացաբոյսեր՝ ցորեն, գարի, վարսակ, կորեկ, հա-
ճար, բրինձ. . . :

Խոտեր՝ անանուխ, ռեհան, եղինջ, թրթնջուկ,
աւելուկ. . . :

Ծաղիկներ՝ մանուշակ, շուշան, յամիկ, նար-
դէս, շահօքրամ, քրքում. . . :

Սոււնկեր՝ կարմրասուկոն, ոչխարասուկոն, գայլա-
սուկոն, անտառասուկոն. . . :

Առածներ. — Ծառն արմատից կըչորանայ. — Պտղատու
ծառը գլուխը կախ կըզգահի. — Մի ծաղկով գարունք չի լինիլ.
Բարի ծառը բարի պտուղ կըբերի. չար ծառը չար պտուղ
կըտայ. — Ամեն ծառ իր պտղիցը կըճանաչուի:

Հանելուկներ. — 1. Է նա կանաչ կոճակ կոյոր, մաքուր
հիւրով լցուած տկճոր, կարմիր մեղուք ներսը բոյոր, եղբայր,
դու կեր իբր մեղրի ծոր. — 2. Բունեմ ափովս, շաղ տամ բա-
քովս, մեռնի տարով, ապրի բարով. — 3. Ո սկի կճուճիկ,
միջուկն անուշիկ:

Խնչարենէն Ժաւ է, իսկ Վարբենէն Լաւ է: Ան անաւեր
Ժաւ է, իսկ ռեւեր. ցարեն. կարտափել. կաղնին. մարեն.
լաբեն. գարեն. ընկաւեն. ճալնրեղը. սամբը. բրենջը.
կաղամբը. կեռասը. կարելը. վարանգը. կարմրասուկոնը. ռեւեր.
ճանոշակը. մարեն. շահօքրամը. ռեհանը. վարսակը. լրեն.
զակը. քրքումը. հաճարը. բողը. աւելուկը. շաւանը. . . :

ԱՂՈՒՒՄՆ ՈՒ ՃԱԿԱՐԸ.

Աղուէսը վայրենի կենդանի է. նա միս է ուտում: ձագարն էլ վայրենի կենդանի է, բայց խոտ է ուտում: ձագարը գետնի տակ խորը ծակում է, իրան համար որջ է շինում: բայց որջը փոքր է լինում ու նեղ, էնդուր որ ինքն էլ փոքր է:

Աղուէսը ձագարին թշնամի է:

Մի անգամ աղուէսը մօտենում է ձագարի որջին եւ ասում է. «ձագար, ինչի ես խոր փոսի մէջ պահուել. դուրս արի այդ մութը ծակից, արածիր պայծառ արեւի տակ»:

— Շնորհակալ եմ, պատասխանում է ձագարը. երբոր այդտեղից կը հեռանաս, խրատդ կը լսեմ ու կ'դուրս կը գամ: Բայց քանի որ այդտեղ ես. հանգիստ կընստեմ ընիս մէջ. քեզ պէտքերի բարեկամութիւնից ես միշտ փախչում եմ:

ՄԱՆՈՒՇԱԿ.

Կապոյտ գըլխով, կանաչ ոտով,
Ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով.
Թէեւ տունկըս փոքրիկ է՝ ցած,
Արօտներում միշտ թագկացած,
Բայց իմ փունջըս ամենի տան՝
Թէ աղքատի, թէ մեծատան,
Իբրեւ գարնան առաջի զարդ,
Կարէ տեսնել ամեն մի մարդ:
Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ.
Իմ անունըս է մանուշակ:

ՅՈՐԵՆ ԵՒ ԳԱՐԻ.

Գիւղացին երկու օրավար հող ունէր: Մի օրավարում նա ցորեն ցանեց, միւսում՝ գարի: Արտերն աճեցին, բարձրացան, հասկեր զցեցին: Մի օր գարին սկսեց խօսիլ. «Յորեն եղբայր, ասաց նա, վատ տեղ է ցանել մեզ մեր տէրը. այս գիւղը շատ աղքատիկ է— ոչ ոսկի ունի, ոչ արծաթ. ով պէտք է մեր յարգը ճանաչէ, մեզ գին տայ: Արի, ցորեն եղբայր, թողենք, հեռանանք այս գիւղից. արի գնանք այնտեղ, ուր ոսկի շատ կայ»:

Յորենը լսեց դրացու խօսքերը եւ ասեց. «Շատ ափսոսում եմ, գարի եղբայր, որ միայն քիստդ ես երկարացրել, իսկ խելքդ կարճ է մնացել. ինչի՞ մենք ման գանք ոսկու յետեւից. մեր արժէքն այնքան մեծ է, որ ոսկին ինքն իրան մեր դուռը կը գայ»:

Ա Ն Չ Ր Ե Ի.

Անձր եւ անձրեւ, ցած արի,
Բըսցուր ցորեն ու գարի.

Բըսցոր ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Աւլէ փողի, մաքրէ օդ:
Անձրեւ-անձրեւ, ցած արի,
Գաղ-ամենու բարի:

8. ՀԱՆՔԵՐ.

Թ ա ն կ ա գ ի ն մ ե տ ա լ ն ե թ' ոսկի, պլատին, արծաթ. . . :

Հ ա ս ա ր ա կ մ ե տ ա լ ն ե թ' երկաթ, պղինձ, արծիճ, կլայել. . . :

Թ ա ն կ ա գ ի ն ք ա ր ե թ' աղամանդ, զմրուխտ, յակինթ. . . :

Հ ա ս ա ր ա կ ք ա ր ե թ' որձաքար, չէչաքար, աւազաքար. . . :

Հ ո ղ ե թ' սեւահող, աւազահող, կաւ, կիր, գաջ. . . :

Ա ո ա ծ ն ե թ'. — Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ կայ արծաթ է. — Ոսկին փոքր է, բայց գինը մեծ է:

Հ ա ն ե կ ո ս կ ն ե թ'. — 1. Երկու եղբայր խիստ որոնուած, երկուսն էլ մեկ մօրից ծնուած. մեծի փոքր է պատիւն ու գին, փոքրը՝ յարգի եւ քանկագին:

Ի՞նչ է անձ վարժապետը. աղակէրտը. ասհանձն. հողագործը. վաճառականը. հովիւն. սրտբոլոր. յինարը. բրտարը. ասրտալը. կոշիկարը. յին. կոճը. կարտն. մեղան. շուն. . . :

Ի՞նչ է անիւն. երկաթը. արջատը. ասհանձնորը. կար. պլատինը. արծիճը. զմրուխտը. շեւատը. կեր. արժաւը. պղինձը. գաջը. . . :

ՈՍԿԻՆ ԵՒ ԵՐԿԱԹԸ.

Ոսկին ու երկաթը վիճում էին միմեանց հետ:

«Ես ամենից լաւ մետալն եմ, ասում էր ոսկին. ամենքը գոյում են ինձ, պատիւ են տալիս. ամենքը սիրում են ինձ: Մարդ-կանց համար ես փող էլ եմ, զարգարանք էլ. ինձանից ինչ ասես շինում են՝ սիրուն շղթաներ, թանկագին մանեակներ, մատանիք, ըորոցներ. . . է՛հ, էլ ինչ երկարացնեմ, առանց ինձ մարդու կեանքը կեանք չէ, այլ տանջանք է: Եթէ ես ուզենամ, ամբողջ աշխարհը մենակ կըզնեմ»:

Երկաթն ասեց. «Շատ ես պարծենում, ոսկի աղայ: Իրաւունք էլ ունիս. մարդիկ քեզ շատ են երես տալիս: Բայց մենակ դու չես աշխարհի տէրը. երբ մարդս ուզում է ապահով ապրել, նրան երկաթ է հարկաւոր. տուն շինելու համար ոսկէ կացնով չեն կտրում փայտը. հաց ունենալու համար ոսկէ արօրով չեն վարում հողը. գազաններից պաշտպանուելու համար ոսկէ հրացան չեն բանեցնում: Եթէ դու, աղայ ջան, կարող ես աշխարհ զնել, ես էլ, լաւ գիտենաս, կարող եմ բոլորը ձեռքիցդ խլել»:

ԳԱՌՆ ՈՒ ՄԱՅՐԸ.

— Ի՞նչ ես լալիս, գանձուկս:

«Ծիտ ծեծ կերայ՝ մայրիկս»:

— Քեզ ո՞վ ծեծեց, անբախիկ:

«Մէկ չար պառաւ, իմ մայրիկ»:

— Ի՞նչի՞ ծեծեց քեզ, գանձիկ:

«Ծառի տակն էի, մայրիկ»:

— Ինչո՞վ ծեծեց, նազանի:

«Հաստ ճիւղտով, իմ նանի»:

— Ո՞րտեղիդ զարկեց, անուշիկ:

«Ոտիկներիս քնքուշիկ»:

— Ինչպէ՞ս լացիր, անմեղիկ:

«Մէ, մէ, մէ, մէ, իմ մայրիկ»:

ՈՋՆԻ.

Աստուած ամեն կենդանու միջոց է տուել իր անձը պաշտպանելու. դազանները ժանիքներով են պաշտպանվում, ընտանի կենդանիները զօրեղ եղջիւրներով, իսկ փորրիկ ոզնին այն ասեղնաձև փշերով, որոնք ծածկում են նրա մարմինը:

Սոված գայլը մի օր թափառում էր դաշտումը և ուտելու բան էր որոնում. քանի օր էր նա ոչինչ չէր կերել. խեղճի փորը վեց-վեց էր անում: Սյդ միջոցին նա տեսաւ մի փոքրիկ կենդանի, որ կամաց-կամաց առաջ էր գալիս: Սա փշոտ ոզնին էր: Գայլը մօտեցաւ նրան: Ոզնին ռանուձեռը հաւաքեց, կծկուեցաւ, փրշերը ցից արեց: Գայլը դժուարի բռնուեցաւ. նա մտածեց խորամանկութեամբ բանը

զլուխ բերել: «Սիրուն ոզնի, ասեց նա, այդ ի՞նչ սիրունիկ օտիկներ, ի՞նչ նազանի դունչ ունիս, ափսո՞ս միայն, որ զգեստդ փշոտ է. ի՞նչ կըլինի, ընկերիկ, քնքուշ փորդ զո՞նէ չ'ծածկես այդ անպիտան փշերով»:

Ոզնին բթի ծայրը դուրս հանեց և ասեց. «Հանգիստ թող ինձ, գայլ. դովասանքիդ կարօտ չեմ: Ենորհակալ եմ Աստուծուց, որ մարմինս ծածկել է փշերով: Եթէ այս փշերը չ'լինէին, դու ուրիշ լեզուով կըխօսէիր հետս»:

9. ՄԱՐԴ.

Մ ա Ր մ ն ի ա ն դ ա մ ն ե Ր ը՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ձեռներ, ոտներ:

Գ լ խ ի մ ա ս ե Ր ը՝ գագաթ, ծոծրակ, քունք, ճակատ, դէմք:

Ի է մ ք ի մ ա ս ե Ր ը՝ յօնքեր, աչքեր, քիթ, թշեր, բերան, կզակ:

Առածներ. — Աստուած ձեռք է տուել բան շինելու համար. — Հացն ուտելով, բանն անելով. — Բանի անուշը տալիս՝ գլխի ցաւը բռնում է. — Ծոյլ մարդու ձեռները միշտ փրլաւ են ուտում: — Մի ձեռը ծափ չի տալ: — Մարմնու ճրագն աչքն է:

Հանելուկներ: — 1. Մեկը կանգնած խօսում է, երկուսն ականջ են դնում, իսկ երկուսը նայում են: 2. Երկու սենեակ մի սինանի:

Շուտասելուկ: Փակակապ Յակոբ ապեր, քե կարաս մի փոկ կապես, ես քեզ կ'աւետ շնորհքը շատ, փակակապ Յակոբ ապեր:

Գլխի մարմնի մասն է. Դէմքը. աչքը. Ժաժրակը. Բերանը. Գագախը. Յեռները. կրակը. սրտերը. ճակատը. յոնները. Կանաչը. Բշերը. պարանոցը. Կենը. աչքերը . . . :

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԱՂՕԹԻՔ.

Տէր՝ Աստուած իմ, Տէր բարերար,
Կու պահպանէ ինձ այս գիշեր,
Տուր հօրս եւ մօրս կեանք երկար,
Հանգստութիւն ու լաւ օրեր:
Քո սուրբ հրեշտակդ մեր մօտից
Զըհեռանայ ամենեւին,
Այլ պահէ միշտ փորձանքներից,
Արթնացնէ զուարթագին:

ՄԵՂՈՒՆ ՈՒ ՃԱՆՃԸ:

Ճանճերը գոհ չէին իրանց կացած տեղից. նրանք խորհուրդ արին, որ ուրիշ երկիր գնան: Բայց մենակ չէին ուզում գրնալ. իրանցից մէկին ուղարկեցին մեղուի մօտ, որ նա էլ գայ:

«Մեղու եղբայր, ասեց ճանճը, չար մարդիկը դադար չեն տալիս մեզ այստեղ. հերիք չէ, որ ամեն բան ծածկում են մեզանից, լուսամուտներում էլ թոյն են դրնում, որ ուտենք ու մեռնինք: Խրճիթներում մեզ չեն նեղացնում մարդիկ, բայց այնտեղ էլ ուրիշ թշնամի ունինք. սարդերը ձգում են իրանց ոստայնները, մեր ոտ-

ները մճրճում են, մեզ խեղդում, մեր արիւնը ծծում: Արի, մեղու եղբայր, գնանք, հեռանանք այստեղից»:

Մեղուն լսեց ու պատասխանեց. «Դուք գնացէ՛ք, ուր որ կամենում էք, ես ձերընկերը չեմ: Ինձ համար այստեղ էլ շատ լաւ է. ամենքը պատվում են ինձ ու սիրում. ես էլ ամենքին օգուտ եմ տալիս. իմ մեղրը թէ չար և թէ բարի մարդի, թէ հարուստի և թէ աղքատի ճաշակը քաղցրացնում է. իմ տուած մոմը Աստուտա՛ւ ճարն է լուսաւորում: Դուք գնացէ՛ք, ուր որ կամենում էք. միայն գիտենաք, որ ամեն տեղ էլ ձեզ կըհալածեն, որովհետեւ ոչ ոքի օգուտ չէք տալիս. բացի օգուտ չ'տալը, ձանձրացնում էլ էք»:

ՄԵՂՈՒՆ ՈՒ ՃԱՆՃԸ:

Մ Ե Ղ Ո Ւ .

Գարուն, ամառ, ամեն օր

Ես գընում եմ դաշտ ու ձոր,

Աշխատում եմ ես անկերջ,
Մեղր պտորում ծաղկանց մէջ.
Եւ գտարձս ես շիտակ
Իսկոյն տանում եմ փեթակ.
Որ երբ փչէ ցուրտ քամին,
Ծաղիկները թառամին,
Ես ձմեռը պաշարով
Լինիմ իսպառ ապահով:

ՃԱՆՃ.

Փոքրիկ ձանձ եմ զուարճասէր,
Միշտ թուչում եմ վայր ու վեր.
Մի հով տան մէջ, մի բակում,
Սաստիկ արեւի տաքում,
Կերուխումից՝ խաղից ջոկ,
Իսկի չ'ունիմ ուրիշ հոգ,
Եւ ներկայով բաւական,
Միտք չեմ բերում ապագան:

ՁԵՆՆԵՐԻ, ԱՑՆԵՐԻ ԵՒ ԲՆԻ ՄԱՍԵՐԸ.

Ձ Ե Ն Ն Ե Ր Ի մ ա ս Ե Ր Ը՝ դաստակ, արմունկ, ուս:
Ո տ ն Ե Ր Ի մ ա ս Ե Ր Ը՝ ազդր, սրունք, գարշապար:

Բ ն ի մ ա ս Ե Ր Ը՝ կուրծք, փոր, կողեր, թիկունք, մէջք:

Դաստակը յոռի ճանն է. աղտը. էսթէր. Բանը. սրունքը. Նիկունքը. Յութը. Գարշապարը. Կորը. . . :

Գիրքը բառական առարկայ է. զորը. Գիրքակը. «Եղանը. կո-
ցենը. Խարսկաձը. կալը. նապաստակը. կարոն. Մընը. կը-
դենին. Խնչը. Ենչը. Գրքը. Դժարը. Երկուր. Ժարը. Ժարը. . .

ԵՐԿՈՒ ՀՈՎԻՒ.

Պետրոսն ու Կարապետը դաշտից տուն էին գա-
լիս: «Գիտես, Պետրոս, ասեց Կարապետը, եթէ քո ոչ-
խարններից մէկն ինձ տաս, իմ հօտը քոնիցը երեք ան-
գամ շատ կըլինի»:

— Ոչ, պատասխանեց Պետրոսը. աւելի լաւ է դու
քո ոչխարներից մէկն ինձ տուր՝ այն ժամանակ մենք
հաւասար կ'ունենանք:

ԾԱՌՆ ՈՒ ԹՈՒՓԸ.

Անտառի կողքին՝ փոքրիկ բլրի վրայ,
բարձրացել էր մի հսկայ կաղնի: Նրանից
քիչ հեռու՝ շատ մասրի թփեր էին դուրս
եկել: Մի օր կաղնի ծառը գլուխը շարժեց
և ասեց այդ թփերին. «Ի՛նչքան անպէտք
էք և թոյլ, այ ողորմելիներ, ամեն մի մա-
նուկ կարող է ձեզ կտրել—կտրատել, թե-
թե քամին էլ ճկում—գետնից է կպցնում
ձեզ. իսկ ես, նայեցէք՝ որքան մեծ եմ և
յաղթանդամ. ես բանի տեղ չեմ դնում գիւ-

ղացի մանուկներին, չեմ էլ վախենում քա-
մուց ու փոթորկից. ես բոլոր ծառերի
թագաւորն եմ»:

Այս օր ասեց՝ մէկ էլ տեսնես, սաստիկ
փոթորիկ բարձրացաւ. անտառը տարու-
բերուեցաւ քամու առաջ. մասրի թփերը
կռացան, գետնիցը կպան: Հաստարմատ
կաղնի ծառն էլ սկսեց քամու առաջ օրօ-
րուիլ. նրա արմատները ճռճռացին, տրաք-
տրաքեցին և հպարտ կաղնին ցած ըն-
կաւ, ճղնակտոր եղաւ:

Քամին անցկացաւ: Մասրի թփերը նո-
րից բարձրացրին իրանց պլուխները:

Ա. Ն. Վ. — Ով որ փքանայ, շուտով էքքանայ.

«ՍՈՒՐԲ ԾԱՌ».

Քրոջ խնդրուածքը.

Երևեմ ծառը զարգարեմ,
Վէր գամ տակը մխիթարեմ,
Հաւի վառիկը մարթեմ,
Տանեմ գետը լուանամ,
Եփեմ ու չորանին տամ,
Չորանն ինձ մի ոչխար տայ,
Ոչխարն Աստուծուն տամ,
Աստուած ինձ մէկ եղբայր տայ:

Եղբայր, եղբայր, քան եղբայր,
 Զանս քեզ մատաղ, Եղբայր,
 Կաբայ եմ կարել, կարճ է եկել,
 Բուզմայ եմ շարել, խոչ է եկել,
 ձրնձ-դուկի լեզուն մեղրով
 Քեզ համար եմ տապակել:

Առաջ. — Քոյն ասեց եղբայր ունիմ, եղբայրն ասեց
 քոյր չ'ունիմ:

ՈՒԼԵՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ.

Լինում է, չի լինում մի այժ: Այս այժն անտա-
 ուումն իրան համար տուն է շինում եւ իր զաւակների
 — փոքրիկ ուլերի հետ բնակիում է նրա մէջ: Ամեն
 առաւօտ մայրը դուրս է գնում արածելու: Գնալուց
 առաջ նա ասում է իր ձագերին. «Որդիք, դուները
 փակեցէք, հանգիստ կացէք եւ եթէ դրսից մարդ գա-
 լու լինի, դուռը բաց չ'անէք»: Ասում է ու գնում:
 Դաշտումը լաւ արածելուց, կուրծը կաթնով լցնելուց յե-
 տոյ, այժը տուն է գալիս: Տան դուները փակ են: Նա
 պոզերով դուռը ծեծում է ու կանչում:

«Չալիկ-մալիկ ուլիկներ,
 Չալ-պրտուրիկ այծիկներ,
 Ելէք բացէք տան դուռը,
 Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը բաց են անում դուռը: Մայրը ծիծ է տա-
 լիս նրանց եւ կրկին գնում է արածելու:

Այս ամենը տեսնում ու լսում է գայլը. նա մշտ-
 քումը դնում է, որ խաբելով ներս մտնէ ուլերի փա-
 րախը, երբ մայրն այնտեղ չըլինի: Մի օր, երբ այժը
 դուրսն է լինում, գայլը կամաց-կամաց գալիս է, թա-
 թով դուռնը խախտում է ու կանչում:

Չալիկ-մալիկ ուլիկներ,
 Չալ-պրտուրիկ այծիկներ,
 Ելէք բացէք տան դուռը,
 Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը մի լաւ ականջ են դնում: Նրանք հասկա-
 նում են որ դուռը թխկթխկացնողն իրանց մայրը
 չէ եւ պատասխանում են. «Դու մեր մայրը չես, կորիք
 հեռացիր այդտեղից. մեր մայրը բարակ ձայնով ու
 քաղցր է մկկում, դուռն էլ պոզերով է ծեծում»: Ասում են ու
 դուռը բաց չեն անում: Գայլը թողում
 հեռանում է: Փոքր ժամանակից յետոյ գալիս է մայրը.
 Նա գովում է ուլերին, որ դուռը բաց չեն արել:
 — «Դուք շատ լաւ էք արել, որդիք, որ դուռը բաց
 չէք արել, թէ չէ նա ձեզ ամենիդ էլ կ'ուտէր»:

11. ԱՋՔԻ, ԲԵՐԱՆԻ, ԴԱՍՏԱԿԻ ԵՒ ԳՍՐԾԱՊԱՐԻ ՍԱՍԵՐԸ.

Այքի մ'ասերը՝ բիբ, ծիածան, սպիտակուց,
 կոպեր, արտեւանունք:

Բ եր ա ն ի մ'ասերը՝ շրթունք, ծնօտներ, լըն-
 դեր, ատամներ, լեզու, քիւմք, կատիկ, կոկորդ,
 շնչափող:

Գ ս ս տ ա կ ի մ'ասերը՝ մատներ, ափ, մատնար-
 մատներ:

Գարշապարի մասերը՝ պատուանդան, կր-
րունկ, մատներ, ճիւղք:

Առածներ.— Լեզուի շուանի դիր.— Լեզուի տակին
ոսկոր չըկայ՝ որ սուտ ասելիս ծակի.— Սուտ ասողի տունը կը-
րակ ընկաւ՝ ոչ որ չըհաւատաց.— Օձի կծածը կըսաղանայ,
լեզուի կծածը չի սաղանալ:

Հանելուկներ:— 1. Փոքրիկ պատուհան, շեղջով լիքը:

2. Չորս մայր կային նմանակ, ունէին հինգ-հինգ գառակ.
հինգը մէկ մօր էին որդիք, հինգը նրանց եղբոր որդիք, տա-
սըն էլ մօրեղբոր որդիք:

ԵՐԿՈՒ ԵՒ ՄԻ.

Ականջդ երկու, ունիս մի բերան,
Հասկացիր դու լաւ.

Աշխարհիս վերայ կըլտես շատ բան,
Ու խօսէ սակաւ:

Աչքերդ երկու, ունիս մի բերան,
Հասկացիր դու լաւ.

Աշխարհիս վերայ կըտեսնես շատ բան,
Ու պատմէ սակաւ:

Երկու ձեռք ու մի բերան դու ունիս,
Հասկացիր ինձ լաւ.

Օրն ի բուն ու շատ պիտի աշխատիս,
Եւ ուտես սակաւ:

ԾՈՅԼ ԵՒ ԶԱՆԱՍԷՐ.

— Այսօր խաղամ, վաղը կըսովորեմ, ասում է ծոյր:

— Վաղը կըխաղամ, այսօր սովորեմ, ասում է ջա-
նասէրը:

Ծ ո յ Լ ա ղ ջ ի կ ը.— «Բանն ինչ կ'անեմ, կեղտոտ է,
բամբակը կորիզոտ է, մետաքս պիտի՝ որ մանեմ, մաս-
տակ պիտի՝ որ ծամեմ, կտերը տիտիկ անեմ, անցնողին
մտիկ անեմ, ուտեմ, խմեմ, մի՞նի՝ ընեմ»:

Ծ ո յ Լ տ ղ ա ն.— «Շորերս հանիր, թեք գցիր, ծած-
կիր ինձ ու խաչակնքիր վրաս, յետոյ ես ինքս կըքնեմ»:

Աչքը դեմէն մասն է. իսկ բի՛բը: Ափը յեւտէ մասն է,
իսկ դեմէր: Գարշապարը սորի մասն է, իսկ պարսպանա՛նը:
Իւ՛մբը գլխի մասն է, իսկ գլուխը: Ծիւթանն ալիքի մասն է.
Իսկ ա՛ղբը. արամն է՛րը. իրո՛ւնը. արնէ՛րը. ա՛ղբը. Գարսպանը.
Զեօթն է՛րը: Մարեմին Ռաֆ է, իսկ Կաղնին: Կաթն աման է, իսկ
վա՛նը: Օյը սպասն է, իսկ մարե՛րը. յե՛ն. վա՛ գրը. մաթա՛նը.
արօրը. Բաղա՛նը...:

ՈՐԲԻ ՊԱՆՈՂՆ ԱՍՏՈՒԱԾ Է.

Փայլուն արեւը արդէն մայր մտաւ,

Լուսինն էլ վաղուց գնաց, թագկացաւ,

Փղքրիկ աստղերը ամպի տակ մտան,

Եւ ցուրտ ու խաւար գիշեր էր աշնան:

Սմեն մարդ գնաց իր տունը հասաւ,

Սմեն երեխայ մօր գիրկը մտաւ:

Միայն խեղճ որբը չ'ունի հայր ու մայր,

Զ'ունի բարեկամ, ոչ քոյր, ոչ եղբայր.

Անտէր մնացած՝ Աստուծոյ կամքին,

Խեղճը նընջում է փողոցի միջին:

ՈՉԽԱՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ.

Մի անգամ ոչխարը գնաց առուակի մօտ որ ջուր խմի: Այդ ժամանակ միևնոյն առուակից ջուր էր խմում գայլը: Գայլը վերեն էր կանգնած, ոչխարը ներքևը: Չար գազանը կամեցաւ ոչխարին ուտել: Նա վերևից ձայն տուեց. «է՛յ դ՛ու, ի՞նչպէս ես համարձակվում ջուրս պղտորել. այդ բանի համար ես քեզ իսկոյն պատառ-պատառ կ'անեմ»:

— Տէր իմ, կանչեց ոչխարը, ի՞նչպէս կարող եմ քո ջուրը պղտորտել, ես ներքևն եմ կանգնած, իսկ դու վերևիցն ես խմում:

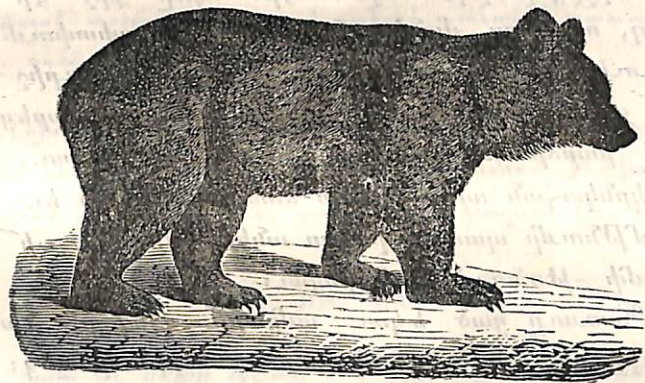
«Պղտորում ես, թէ չես պղտորում, այդ միևնոյն է, ես քեզ պէտք է ուտեմ. ձեր ցեղը միշտ թշնամի է եղել ինձ. երեկ ես ուզում էի մօտենամ հօտին, քո հայրն էր, որ շներին իմաց տուեց. նրանք յետևիցս ընկան, քիչ մնաց պատառ-պատառ էին անում»:

— Ես հայր չ'ունիմ, տէր, հայրս վաղուց է մեռել:

«Արեմն մայրդ կըլինէր»:

— Մայր էլ չ'ունիմ. մայրս հէնց այն օրը մեռաւ, երբ ինձ ծնեց:

«Արեմն ազգականներիցդ մինը կըլինէր. ինչ էլ որ լինի, դու միշտ մեղաւոր ես իմ առաջ»: Այս ասաց չար գազանը և անմեղ ոչխարին խեղդեց ու լափեց:

ԱՐՁԻ ԹԱԹԸ.

Գիւղացիք թակարդ սարքեցին եւ մի արջ բռնեցին: Արջին սպանելով չ'սպանեցին, միայն կացնով նրա թաթը կրտրեցին: Երեք ոտնանի արջն էլ կաղի տալով փախաւ, գնաց: Մի խեղճ պառաւ խնդրեց, որ արջի թաթը իրան տան. խուզեց նրա վրայի մնալը եւ կաշին էլ մաշկեց: Պառաւը միտը կրակին դրեց

եփելու, ինքն էլ նստեց կաշուի վրայ եւ սկսեց մանել նրա մազը: Մանեց-մանեց մինչեւ կէս գիշեր: Այս գիշերին՝ մէկ էլ տեսնես, մի ձայն է լսում՝ մի բան լուսամտի տակ թմկթմկացնում, չղկչղկացնում է:

Պառաւր լուսամտից դուրս է նայում եւ ինչ է տեսնում:—Տեսնում է որ թաթը կտրած արջը, կազի տալով, մօտենում է խրճիթին:

Պառաւր լեզին պատուեցաւ. նա կենում էր մեն-մենակ գիւղի մի ծայրում: Ի՞նչ անէր, ի՞նչ չէր անէր, արջից ի՞նչպէս ազատուէր: Արջը քիչ էր մը նայել, որ ներս մտնէր. նա արդէն տրտմանով էր որ դուռը գտնի, կրնկահան անի: Ել ուրիշ հընար չըկար. պառաւր թոնդրի բերանը բաց արեց ու ինքը բարձրացաւ ամբարի գլուխը: Արջը գտաւ դուռը, կրնկահան արեց, ներս մտաւ խրճիթը եւ սկսեց մ'իծնումը պտուտ-պտուտ անել. մին էլ ի՞նչ—թրը՛ մի—թոնդրի մէջն ընկաւ:

Պառաւր ղած եկաւ ամբարի գլխիցը, ծածկեց թոնդրի բերանը եւ գնաց հարեւաններին կանչեց: Հարեւաններն եկան եւ արջին սպանեցին:

12. ԻՆՏ ԶԳԱՅԱՐԱՆԸ.

Աչքով տեսնում ենք առարկան. ականջով լսում ենք նրա ձայնը. քթով նրա հոտն ենք իմանում, լեզուով—համը. իսկ մատներով շօշափում ենք եւ իմանում նրա պղնդուժիւնը, փափկութիւնը, թանձրութիւնը, նօսրութիւնը, սառնութիւնը, տաքութիւնը, հարթութիւնը, անհարթութիւնը . . . :

Տեսողութեան գործարանն աչքն է. լսողութեան գործարանը . . . հոտառութեան գործարանը . . . շօշափողութեան գործարանը . . . ճաշակի գործարանը . . . :

Առածներ.—Ականջն էնդուր չի մեծանում, որ շատ բաներ է լսում—Անհունար մարդու լեզուն երկար կըլինի.—Ուրիշի աչքը քեզ համար լոյս չի տալ:

Հանելուկ. Փետուրով կրցանեն, աջքով կրքադեն, Գըլուխով կ'ուտեն, մտքով կըմարտեն:

Կայնով հորս—մէն, իսկ սղոցով: Ի՞նչ էն անս—մասն—դով. Գրչով. արօրով. մանգաղով. սանրով. Գանակով. պարսպան—տաղով. սղոցով. Լրով. Գրով. մարմով. կաշկռով . . . :

Հնչում էն (ինդով). Կանրս—մէն. Կերս—մէն. Կորս—մէն. սղոցս—մէն. Գրս—մէն. Երկուք թիթում էն. արս—մէն. Կորս—մէն. յեւս—մէն. փարս—մէն. արս—մէն. արս—մէն . . . :

ԿԱՂՆ ՈՒ ԿՈՅՐԸ.

Կաղն ու կոյրը պէտք է անցկենային մի սրընթաց առուակով: Ի՞նչպէս անէին: Կոյրը կաղին շալակեց եւ երկուան էլ ապահով անցկացան:

ԱՌԱՒՕՏ.

Փայլուն ճաճանչով արեւելք ծածկուեցաւ. Գետի մօտ գիւղի կրակը հանգաւ. Գաշտի ծաղիկներ ցօղով ծածկուեցան. Տաւար ու ոչխար արօտ դուրս եկան.

Թանձր մէգերը երկրից հեռացան.

Ամեն կենդանիք դաշտը լցուեցան.

Մարդիկ զարթեցան, գործը ձեռք առան.

Արեւը ելաւ, աշխարհ բերկրեցաւ:

ՈՁԽԱՐ.

I. Գարնան վերջերում հովիւը խուզեց իր ոչխարները: Կեռ ցուրտ էր եւ խեղճ կենդանիները դողդողում էին:

Ատուռած խղճաց ոչխարների վրայ եւ աշխարհ ու զարկեց արեւի տաք ճառագայթներն ու ջերմ քամին: Ոչխարները տաքացան եւ ուրախ-ուրախ վազեցին դէպի դաշտը. իսկ աշունքադէմ նրանց բուրդը նորից դուրս եկաւ:

II. Մանուկներն ամբողջ ամառ ուրախ զուարթ խաղում էին: Զմեռն եկաւ եւ նրանք չրկարողացան առաջուայ պէս շուտ-շուտ դուրս վազել: Տխուր նստոտած էին լուսամուտների առաջ եւ նայում էին դէպի դուրսը. դուրսն էլ ձիւնը քուլայ-քուլայ էր անում: Մայրը գնեց ոչխարի բուրդ, թել մանեց եւ փափուկ գուլպաներ ու թաթմաններ գործեց իր որդոց համար, յետոյ շալ գործեց եւ շալից նրանց համար շորեր կարեց: Այնուհետեւ մանուկները տաք հագնուեցան, համարձակ դուրս վազեցին եւ ուրախ զուարթ սկսեցին ձնագրնտի խաղալ:

ՏՂԱՅՈՅ ԱՂՕԹՔ.

— «Հայր մեր երկնաւոր, Հայր ամեն մարդի, Գու ինձ ամեն օր տաս հազար բարի՝ Կեանք, լոյս, կերակուր, հայր եւ քաղցրիկ մայր, Մեծ ու փոքրիկ քոյր, անուշիկ եղբայր. Իսկ ես ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ Քեզի, Առջեւդ կընկնիմ, կենամ աղօթքի. «Շնորհըդ տուր ինձ, որ ծնողներիս, Ուսուցիչներիս եւ իմ մեծերիս Լինիմ սիրելի, իսկ Քեզ հանձնելի»:

ԿԹԻ ԿՈՎ.

Մարդու մէկը մի կով է ունենում: Կովը կաթնով կերակրում է նրա բոլոր ընտանիքը: Տանտիկինը կաթնից մածուն է մէրում. մածունը պատրաստի կերակուր է խեղճի զաւակների համար: Կաթնից ու մածնից խնոցի է հարում տանտիկինը՝ իւզը հանում պահում, թանն էլ եփում՝ կերակուր շինում: Կովի կաթնից պանիր էլ են շինում՝ ձմեռուայ համար պահում: Այսպէս՝ կաթնատու կովը գիւղացու համար մեծ հարստութիւն է: Մեր ասած կովն էլ կաթնատու կով էր. օրէնք երկու անգամ կըթ-

վում էր նա, և ամեն անգամ մի մեծ կով-
կիթ կաթն էր տալիս: Մի անգամ գիւ-
ղացին Տիւրերի էր սպասում: Խնամիքը
հարեան գիւղից տեսութիւն պիտի գային:
Կաթը շատ պիտի հարկաւորուէր. պէտք
էր թարմ կարագ, սեր, մածուն պատրաս-
տել պատուաւոր Տիւրերի համար: Ի՞նչ ա-
նէր տանտիկինը: Մտածեց-մտածեց խե-
լօքը և վճռեց, որ մի երեք-չորս օր չը-
կթէ կովը. «Յետոյ վերջին օրը հինգ-վեց
կովիթ միանգամից կրկթեմ», ասաց
նա: Բայց ի՞նչ. երեք-չորս օրից յետոյ՝
երբ ուզում էր կթել, տեսաւ որ ցամաքել
է կովը. չրկթելուց կաթը յետ էր տուել
կովի ծծերում: Խեղճ տանտիկինը նոր
հասկացաւ, որ չրգործածելուց ամենայն ըն-
դունակութիւն ըթանում է:

ՄԱՐԴԻԿ, ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ, ԲՈՅՍԵՐ, ՀԱՆՔԵՐ

Մարդիկ՝ հայր, մայր, եղբայր, քոյր, հօրեղբայր,
քեռի, հօրաքոյր, մօրաքոյր, ծերունի, պառաւ, մանուկ,
տղայ, աղջիկ, կին, վաճառական, աղքատ . . . :

Կենդանիներ՝ գազաններ, թռչուններ, ձրկ-
ներ, սողուններ, միջատներ, խեցգետիններ, սագեր...:
Բոյսեր՝ ծառեր, թփեր, հացաբոյսեր, խոտեր,
բանջարեղէններ, սունկեր, մամուռներ:
Հանքեր՝ մետաղներ, քարեր, հողեր, աղեր:

Առածներ. Ինչ չի ծնում, նա չի մեռում:— Եր-
կաթը տաք-տաք կըծեծեն:— Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ
կայ արծաթ է:

Հանելուկ: Էն ի՞նչն է՝ որ ատաւօտեան ջորս ոտի
վրայ է մանգալիս, ճաշին երկու, իսկ երեկոյեան երեք:
Շ ու տ ա ս է լ ու կ:— Միտը ճմբան ծերին, ծտի ճուտի ճի-
տը ծուռ:

Կապին թառ է, իսկ մարեին թառ է:— Ձին շարտապանի կեն-
դան է, իսկ թիթեռնակը. բազը գոյշի է, իսկ Բառեկա-
թառը. գնդակը խաղալիք է, իսկ վրա՞ք. Բանանը Բառապան

առարկայ է, իսկ մեծը՝ բարը Ռուսու է, իսկ օ՛՞՞՞ր. հաղած-
Քը բանջարանացի բոյս է, իսկ ցորենը. առաջարկ եստ է, իսկ
սեւեռը. երկաթը հանք է, իսկ բղէղը. առե՛ծը լայրենի
Գաղան է, իսկ սուրբը. արարելը յա՛ն է իսկ Գործը. ա՛նու-
ար. իսկը. Գործն. Գե՛նն. Բաժա կը. Վե՛րը. սեղանը...:

Աղտաբը ճարդ է. Ռու՛տը. Ռու՛լու՛նը. Գե՛րը. առը-
րը. մանս՛ղանը. Երկաթը. Եղբա՛յրը. Զա՛նը. մանս՛ղը.
առ՛նիը. Գաղա՛նը. Ռու՛լու՛նը. իսկը. ա՛նը. հա՛յրը. օրե՛սը.
ձեռա՛նը. Դեղա՛ն. հա՛ղը...:

Պ Ս Ա Կ Ն Ե Ր .

(Պարերգ)

Մէկ սիրտ լինինք եւ մէկ հոգի,
Միութիւնն է զարդը կեանքի.

լա, լա, լա, լա...

Ի՞նչ խաղի մէջ որ գոհ լինինք,

Սէր միութեան մենք պէտք ունինք.

լա, լա, լա, լա...

Վարդէ պսակ.

Վարդ ծաղկին լինինք նման

եւ օրինակ հեղութեան.

Թող վարդն հանգստանայ

Մեր մատաղ սրտի վերայ:

Վաղնեայ պսակ.

Վանայ խոտը դաշտերի

Մեր սրտին է սիրելի.

Թող ճիւղը կաղնի ծառին

Պսակ լինի մեր գլխին:

Մանուշակէ պսակ.

Ազնիւ սիրուն մանուշակ,

Համեստութեան օրինակ,

Տուր մեզ ծաղիկ գեղեցիկ,

Քո քնքոյշ հոտ անուշիկ:

Բոյսը միասին.

Սիրուն կանանչ պսակին

Թող միանանք, բարեկամք,

Եւ յոյսերը անբաժան

Մնան մեզնից յաւիտեան.

լա, լա, լա, լա...

ՀԱՄԻՆԲՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵԱՆՔ Է.

Աքաղաղն ու հաւը եղբայրացան: Աքաղաղը գնաց
այգին եւ խակ պտուղներ էր ուտում: Հաւն էլ ասում
էր նրան. «Մի ուտիր, եղբայր, լմաս կըտայ, մի ու-
տիր»: Աքաղաղն ականջ չըրբեց. նա այնքան կերաւ, որ
հազիւ կարողացաւ տուն հասնել:

— Երբ տուն հասան, աքաղաղն սկսեց գանգատուիլ.

«Վայ, քուրիկ, փորս ցաւում է», ասում էր նա:
Հաւը նրան անանուխի կաթիլներ խմացրեց, մանա-
նեխ շաղախեց՝ փորին դրեց եւ ցաւն անցկացաւ:

Աքաղաղն առողջացաւ եւ գնաց դաշտը: Այնտեղ թռչկոտաց, վազվզեց եւ բոլորովին քրտնած՝ մտեցաւ աղբիւրին, որ սառը ջուր խմէ: Հաւը խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, ասում էր, սպասիր. քիչ հանգստացիր, յետոյ կրիմես»: Աքաղաղն ականջ չարեց նրան՝ սառը ջուրը խմեց, մրսեց եւ սկսեց դողացնել: Մեծ դժուարութեամբ տուն հասցրին նրան: Հաւը վազեց բժիշկ բերելու: Բժիշկը եկաւ եւ նրա համար դառը դեղ գրեց: Աքաղաղը երկար ժամանակ պառկած էր անկողնումը:

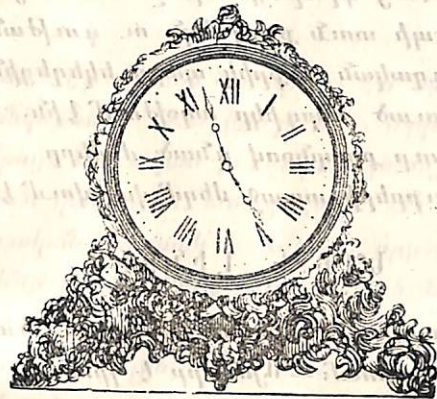
Զմեռնադէմ աքաղաղն առողջացաւ եւ գնաց գետի ափը խաղալու: Գետը ծածկուած էր բարակ սառուցով: Նա կամեցաւ սղղալ սառուցի վրայ: Հաւն այս անգամ էլ խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, դեռ սառուցը բարակ է, կրկնորուի եւ կրխեղդուիս», ասում էր: Բայց աքաղաղը ջրսեց եւ սկսեց սղղալ, խաղալ: Յանկարծ սառուցը կտորուեցաւ եւ մեր անհնազանդ աքաղաղն ընկաւ ջրի մէջն ու խեղդուեցաւ:

14. ՕՐՈՒԱՅ ՄԱՍԵՐԸ, ՇԱԲՈՒԱՅ ՕՐԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ.

Օրուայ մասերը՝ ցերեկ, գիշեր, առաւօտ, կէսօր, երեկոյ, կէս-գիշեր:

Շաբաթուայ օրերը՝ կիրակի, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ:

Տարուայ եղանակները՝ գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ:

Առաձներ. — Էսօրուայ բանը էգուց մի՛ գցիր, — Էսօրուայ փուշը, էգուցուայ նուշը. — Վեց օր գործիր, եօթներորդ օրը հանգստացիր:

Հանելուկ. Մի մանուկ կար՝ զօրեղ հրեղին, լսմեց հասցրեց ջուրը՝ գետից. բոլոր մարդկանց արաւ. նա քե՛ն հրե՛ն՝ մեց վերցրեց խոտը՝ դաշտից:

Գարսնը արարայ եղանակն է. ցերեկը. կերակին. ամառը. երէտ-շաբթին. գիշերը. շաբտշաբթին. արարայը. երէտ-շաբթին. արարայը. արբալը: Օրը ժամանակի զափ է. շաբաթը շաբաթաւոր վերջն օրն է. արբալը. հինգշաբթին. յճեալ...:

ԿԻՐԱԿՆԱՄՈՒՏ.

Իրիկնաժամի զանգակը տուին, Բարեպաշտ մարդկանց ժամ հրաւիրեցին. Վաղը կիրակի՛ Աստուծու օրն է, Վերջապէք գործերդ, հանգստեան ժամն է:

Լսեց գիւղացին դաշտումն այս ձայնը,
 Գէպի տուն քշեց եղն ու գուժանը:
 Գիւղական փոքրիկ պարզ եկեղեցին
 Լցուած մարդիկը աղօթում էին.
 Գառը քրտընքով գնած մոմերը
 Սուրբերի առաջ մեղմ փռւում էին:

ԵՐԲ Է ԼԻՆՈՒՄ.

Ձիւնը հալվում է, խոտը կանաչում, ծառերը ծաղկում, օրը երկարում: — Այս երբ է լինում:

Ամիսներն անցան, օրերը տարացան, ամիսեր բարձրացան, անձրեւ թափեցին: Արտերն հասել են հնձող են կանչում: — Այս երբ է լինում:

Մարդիկ դուրս եկան, այգին քաղեցին: Օրը կարճացաւ, հունձը վերջացաւ. բարակ անձրեւը բարձրից է թափվում, իսկ մութ գիշերը չորս կողմից բռնում: — Այս երբ է լինում:

Գաշտ ու ձոր ահա ձիւնով ծածկուեցան. ծառերից սառցէ շիթեր կախուեցան: Մարդիկ ներս մտան իրանց տները. իսկ գաղանները — իրանց բները: Գուրջ սաստկութեամբ քամի է փչում եւ ձիւնի փոշիով աչքերդ լցնում: — Ասացէք, տեսնեմ, այս երբ է լինում:

ՉԻԻՆ.

Երբ որ ձիւն կըգայ, ես կ'ուրախանամ,
 Որ գուրջ պիտ ելնեմ, գահուկ պիտ խաղամ...
 Բայց տեղս որքան աղքատ տղայք կան,
 Որ տաք հաղաւից կարօտ կըմնան:

ՉՈՐՍ ՅԱՆ ԿՈՒԹԻԻՆ.

1. Չմեռն էր: Գետը ծածկուել էր սառուցով: Գարեգինը իր ընկերների հետ խաղում եւ սղղում էր հաստ սառուցի վրայ: Բաւական խաղալուց յետոյ՝ նա ուրախուրախ տուն վազեց եւ ասաց հօրը. «Ախ, հայրիկ, ի՞նչ պատուական եղանակ է ձմեռը, որքան ուրախութիւններ ենք անում մենք՝ ձնագունտի ենք խաղում, սղղում ենք սառուցի վրայ, սահնակներով զբօսնում ենք...: Ախ, ի՞նչ կը լինէր՝ որ միշտ ձմեռ լինէր»: Հայրը հանեց ծոցի տետրակը եւ ասաց. «Գրի՛ր սրա մէջ քո ցանկութիւնը»: Գարեգինը գրեց:

2. Չմեռն անցկացաւ: Գարունը եկաւ: Բացուեցան ծառերի ծաղիկները. բարձրացան դաշտերի խոտերը. ամենայն տեղ ուստուսում էին հաղարաւոր թիթեռներ եւ բզէզներ: Գարեգինը դուրս գնաց դաշտը, ծաղիկներ քաղեց, թիթեռներ բռնեց, եւ երբ երեկոյեան տուն եկաւ, ասաց հօրը. «Պէտք է խմանաս, հայրիկ, թէ որքան ուրախացայ ես այսօր: Ճշմարիտ, շատ հիանալի եղանակ է գարունը, եւ եթէ ինձ մնար, ես կըցանկանայի, որ միշտ գարուն լինէր»: Հայրը հանեց տետրակը եւ առաջարկեց Գարեգինին, որ իր ցանկութիւնը գրէ: Գարեգինը գրեց:

3. Ամառնացաւ: Գաշտերի խոտը հասել էր եւ հնձող էր կանչում: Գարեգինը եւ իւր հայրը գնացին խոտ հրնձելու: Քանի որ հայրը վէր էր տալիս անուշահամ խոտը, Գարեգինն իրան զուարճութիւններն էր կատարում՝ ձուկն էր բռնում գետակից, հատ սպիտուղներ էր հաւաքում, հոտաւէտ խոտերի վրայ գլորվում էր: Երեկոյեան՝ տուն յետ դառնալիս, նա ասաց հօրը. «Ահա այսօր ես

անչափ ուրախացայ: Երանի թէ ամառը վերջ չ'ունենար»: Գարեգնի այս ցանկութիւնն էլ գրուեցաւ տետրակի մէջ:

4. Աերջապէս եկաւ եւ աշունը: Այգիներում լաւաւ պտուղները հասել էին՝ ինձորը, տանձը, սալորը, սերկեւիը, խաղողը . . . : Մարգիկ դուրս էին եկել այգեկութի: Գարեգինն էլ իր ծնողների հետ գնաց այգի եւ քաղն սկսեցին: Պէտք էր տեսել, թէ ինչպէս էր վազվզում նա մէկ ծառի տակից դէպի միւսը, ծիծաղում, երգում, խաղում եւ պտուղներից բերանը գցելով՝ անուշ անում: Աերջը նա վազեց հօր մօտ եւ նրա սլարանոցով փաթաթուելով՝ ասաց. «Հայրիկ, աշունը տարուայ ամենալաւ եղանակն է»:

Այն ժամանակ հայրը հանեց փոքրիկ տետրակը եւ ցոյց տուեց, որ նա գարնան, ձմերուան եւ ամառուան համար էլ միեւնոյն բանն է ասել:

Պատմեցէ՛ք ձեր բառերով այս պատմութիւնը. ասացէ՛ք թէ քա՞նի զիսաւսր կտորնն թի կարողը բաժանել սրան եւ ի՞նչ է ասուած իւրաքանչիւր կտորում:

15. ԱՄԻՍՆԵՐ.

Ս. մ ի ս ն ե Ր. յոճուար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս, յունիս, յուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր:

Ձ մ ե Ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր. դեկտեմբեր, յոճուար, փետրվար:

Ս. մ ա Ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր. յոճիս, յուլիս, օգոստոս:

Ս. շ ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր. սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր:

Գ ա Ր ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր. մարտ, ապրիլ, մայիս:

Յ ո ՞ շ ա ՝ ա Ր շ յ Ե Ր ա յ ն ա մ ի ս է, ի ս է մ ա յ ի ո ՞ Ր . . . Ս ե պ տ Ե մ Բ Ե Ր Ր ա շ ն ա ն ա յ ն ա մ ի ս է, ի ս է փ ե պ Ր Վ ա Ր Ր . . . Մ ա յ Ր Ր Գ ա Ր ն ա ն ա յ ն ա մ ի ս է, ի ս է յ ա ՝ ն ի ո ՞ Ր . . . Յ ա ՝ լ Ե ո ՞ Ր ա մ ա Ր ա յ ն ա մ ի ս է, ի ս է հ ա ն պ Ե մ Բ Ե Ր Ր . . . Ա պ Ր ի Ր . օ գ ո ս տ ո ս ո ՞ Ր . Դ ՝ ի Դ Ե մ Բ Ե Ր Ր . ն ո յ Ե մ Բ Ե Ր Ր . . . :

Տարին քա՞նի աֆս ունի. ո՞րն է առաջին ամիսը. ո՞րն է վերջինը: Ո՞րոնք են գարնանային ամիսները. Ասացէ՛ք ամարային ամիսները: Ո՞րն է աշնանային վերջին ամիսը. ո՞րն է առաջինը, միջինը. . . :

ԳԻՒՂ ԱՅԻՆ ԵՒ ԱՐՋԸ.

I. Գիւղացին եւ արջը բարեկամացան եւ միասին խորհուրդ արին, որ կարտոփիլ ցանեն: Գիւղացին ասաց. «Ա՛րջ բարեկամ, արմատն ինձ, գլուխը քեզ»: Արջը համաձայնեցաւ: Շատ լաւ կարթոփիլ դուրս եկաւ: Գիւղացին վերառաւ արմատի կտրտոփիլները, իսկ վերելի չոփերը տուեց արջին: Արջը շատ էլ փընթփընթաց, բայց ի՞նչ կարող էր անել:

II. Միւս տարի գիւղացին նորից ասաց արջին. «Ա՛րջ եղբայր, արի՛ էլի միասին ցանք անենք»:

— Լաւ, պատասխանեց արջը. միայն այս տարի ես արմատը կը վերառնեմ, իսկ դու վերցրու վերելի մասը:

Գիւղացին համաձայնեցաւ, բայց այս անգամ կարտոփիլի փոխանակ ցորեն ցանեց: Շատ առատ ցորեն

դուրս եկաւ: Գիւղացին վերառաւ հասկերը, իսկ արջին մնաց արմատները:

Ի՞նչ բոյսեր պստէք, որոնց արմատն ենք ուտում:

Ի՞նչ բոյսեր գիտէք, որոնց վերին մասն ենք ուտում:

Մ Ա Յ Ի Ս.

Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին,
Ծառեր, ծաղիկներ ողջ կանաչեցին.
Կապոյտ երկնքում փոքրիկ ամպերը
Ուրախ ու զուարթ առաջ վազեցին:
Տերեւշատ ծառի ստուերների տակ
Թռչուններն իրանց երգերն են երգում,
Կանաչ դաշտերի փտփուկ մարգերում
Պէսպէս կենդանիք ուրախ արածում:

Ազգը և Ինչը դեմքի մասերն են, իսկ ազգը և արմատն է:
Իսպառնիք և արմատն է, իսկ հոգի է և արմատն է:
Գլխուք և պարանոցը մարմնի մասերն են, իսկ աղիքային ու թոքային
ժամբարանք: Բիթը և արտաթորանքային ազգի մասերն են, իսկ արմատն է
ու զեղանակ: Մարմնը և աղիքը Գարնանային ամիսներ են, իսկ
առնաթոքերը և հանգիստը: Յունիսը և յուլիսը ամառային
ամիսներ են, իսկ յուլիսը և օգոստոսը: Գոյնը և արջը Գարնան-
ներ են, իսկ ծառը և խոտը: Սառնիկը և ծաղիկը Բայան են,
իսկ ողջը և երկնքը. ակառնը և պահարանը. արջը և Բրնձը.
Կանաչը և ջուրը. Գրեկը և մարմնը. կենդանին և երկու-շաբաթն.
Գարնանն ու Յուլիսը . . . :

Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր Ի Ն.

Արեւն իւր ոյժը կորցրած՝
Ամպերի տակ ծածկուեցաւ,
Սաստիկ քամին ողջ ծառերի
Տերեւները վերածաւ:

Շատ թռչուններ եւ թիթեռներ
Անյայտացան դաշտերից,
Ծառը չունի կանաչ տերեւ,
Նա զրկուած է իւր զարդից:
Երկնքումը ամպի քուլէքն
Անձրեւներ են պատրաստում,
Սնտառը իւր տերեւներով՝
Առուն տխուր քջքում:
Ինչի՞ դաշտերի սողուններ
Եւ վայրենի թռչուններ
Շտապում են իրանց համար
Մի ապահով տեղ գտնել:

Մ Ե Ղ Ո Ի Ն Ե Ր.

Գարունն սկսուեցաւ. արեգակը հալեցրեց դաշտերի
ձիւնը. հին՝ դեղնած խոտերի մօտ դուրս եկան կանաչ
խոտի բողբոջներ. ծառերի կոկոնները բացուեցան եւ
փոքրիկ տերեւներ առաջ բերին:
Ահա մեզուն էլ ձմերային բնից զարթեց, բրդոտ
թաթիկներով սրբեց աչերը, ընկերներին զարթեցրեց
եւ միասին դուրս նայեցին լուսամտից, որ տեսնեն,
թէ ձիւնը, սառուցը եւ հիւսիսային սառը քամին անցել
են:

Մեղուները տեսնում են, որ արեգակը փայլում է,
որ ամեն տեղ տաք է եւ լոյս. նրանք դուրս են գալիս
փեթակից եւ թռչում են դէպի ծիրանի ծառը:

«Սիրուն ծիրանի, չ'ունիս մի բան խեղճ մեղու-
ներիս համար. մենք ամբողջ ձմեռ քաղցած ենք»:

— Ո՛չ, պատասխանում է ծիրանի ծառը. դուք շատ
շուտ էք դուրս եկել. իմ ծաղիկները դեռ եւս պահուած
են կոկոններիս մէջ: Գնացէք, նշենուն հարցրէք:

Մեղուները թռան գնացին նշենու մօտ: «Սիրելի
նշենի, արգետք մի բան չ'ունիս սոված մեղուներիս
համար»:

— Վաղը եկէք, սիրելիք, պատասխանում է նրանց
նշենին. այսօր ինձ վրայ ոչ մի բացուած ծաղիկ չըկայ.
Իսկ երբ բացուին, ես մեծ ուրախութեամբ կընդու-
նեմ ձեզ:

Թռան մեղուները կակաչի մօտ, նայեցան նրա փայ-
լուն գլխին, բայց նա էլ ոչ հոտ ունէր եւ ոչ մեղր:

Մեղուները տրտում եւ քաղցած կամենում էին յետ
դառնալ տուն, բայց տեսան թփի տակ մի քնքոյշ մոլգ
կապուտ ծաղիկ: Սա մանուշակն էր: Նա բաց արաւ մե-
ղուների համար իր կոկոնները, որոնք լիքն էին անուշ
հոտով եւ քաղցր հիւթով: Կերան, խմեցին մեղուները եւ
ուրախ զուարթ յետ դարձան տուն:

Մ Ե Ղ Ո Ի.

Հա՛, ծագեցաւ արեգակը,
Հա՛, ծաղկեցաւ մանուշակը,

Մեղուն թողեց իր փեթակը,
Տըզտըզալով-տըզտըզալով:

Մեղուն թռաւ ծաղկէ ծաղիկ,

Մեղր ատաւ քաղցր-անուշիկ,

Մոմը տարաւ հոտոտ, լուսիկ,

Պըզպըզալով-պըզպըզալով:

Անուշ մեղրը՝ մանր տղոց.

Գեղին մոմը՝ ամեն սրբոց,

Իսկ չարերին կըճ ու խայթոց,

Կըսկըծալով-կըսկըծալով:

16. Յ Օ Ն Ե Ր.

Ատոռածամօր ծնունդը. Աւետումն. Քրիստոսի
ծնունդը եւ Մկրտութիւնը. Տեառնընդառաջ. Ծաղկա-
զարդ կամ Քրիստոսի գալուստը. Զատիկ կամ Սուրբ
Յարութիւն. Համբարձումն. Հոգեգալուստ. Վարդա-
վառ, Վերափոխումն Ատոռածամօրի. Խաչվերաց . . . :

Ա ռ ա ծ ն եր. — Կարմիր ձուն գատկին կըսազի. — Տարին մի
զատիկ, այն էլ նաւակատիկ. — Ագուաւ բերանով Վարդավա-
ռին ձիւն կըգայ:

Հ ա ն է յ ու կ ն եր. — Երեք ոտքէն, մեկ մօրուսէն, կայ-
նէր կ'ուստէ մեր հօր քիսէն. — Երկար աղիք, ծերք ծաղիկ:

Ն Ո Ի Ր Ի Ն .

(Անճրեւաբեր)

Նուրին-Նուրին եկել է,
Սօքահուրին եկել է,
Նիլայ շապիկ հագել է,
Կարմիր գօտիկ կապել է:

Եղ բերէք՝ վարսը քսենք,
Զուր բերէք՝ գլխին ածենք,
Մեր նուրիսի փայլ տուէք,
Ուտենք, խմենք, քէֆ անենք:

Ճ Ս Լ Ի .

(Արեւաբեր)

Ճօլի-ճօլի, ճօլ չրկայ,
Խաւիժ անեմ, եղ չրկայ,
Ճօլին ընկել է ծովը,
Ծովիցը հանող չրկայ:

Զուան բերէք՝ դուրս հանենք,

Թող բերէք՝ կրցան անենք,

Զու բերէք՝ թաթին դնենք,

Եղ բերէք՝ վարսը քսենք:

Խովը պատումն է ժանգոտել-

Ջեւիչը տափումն է ժանգոտել.

Կանաչ դաշտերին ենք կարօտ.

Կարմիր արեւին ենք կարօտ:

Ճ Չ Ա Ն Ա Կ .

(Զատկական երգ)

Ճը՛ն-ճը՛ն, ճրջանակ,

Աստուծոյ դուռը բանանք,

Դուրսը ժամ ասենք,

Ներս գանք՝ պատարագ անենք:

Սեւ եղր մատաղ անենք,

Պողերը չարդախ անենք,

Տակը նստենք քարգահ անենք:

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ԵՐԳԸ .

Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛.

Հրրէս եկաւ մի ձիաւոր,

Լախոր ձեռին քաջ ձիաւոր,

Աջու ձեռին Աւետարան,

Զախու ձեռին Սաղմոսարան.

Աջով գրէր, ձախով ջրնջէր .

Զախով գրէր, աջով ջրնջէր.

Բարեկամ, երեխայիդ անունն ի՞նչ է:

Ձեր . . . թախտին նստի,

Փափուկ ձեռը ջէբը տանի,

Հինգ աբասին ջէբից հանի,

Սուրբ Սարգսին մատաղ անի:

ԾՆՆԻԵԱՆ ԵՐԳ .

Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛.

Զատիկը արեւուսով,

Զրօրհնէքը ճրագլուսով,

Թէ քնած էք, վեր զարթեցէք,

Թէ զարթուն էք, լաւ լսեցէք.

Մարիամ եկաւ լալով-լալով,

Լալով-լալով, մղկրտալով.

Լուսաթաթախ մանուկ ծնեց,

Ծով ու դամբը լուսով պատեց:

Ձեր տունըն է չորեքսիւնի,

Զորս սիւներից ո՞րն է սալի.

Սալը չարակամի սրտին,

Ապրի բարեկամի որդին:

Տունը շէն, տունը շէն,
 Ձեր տղայոց անունն ի՞նչ է:
 — Հայկ ու Արամ է:
 Դրանք նստեն մէկ սեղանի,
 Գինի խմեն Նախըռանի,
 Ձեր թշնամուն գետը տանի,
 Գայլագռաւը աչքը հանի.
 Մէկ պոչաւ հաւ, մէկ ըստիլ եղ՝
 Տուէք, ալէլուիան տանի:

ԿԻՍԼԱՆՁԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ.

I.

Լինում է-չի լինում մի պառաւ: Այս պառաւն ունենում է երեք տղայ՝ երկուան առողջակազմ, իսկ երրորդը պակասաւոր: Նրանք ապրում են խեղճ, աղքատիկ: Մի օր պառաւն ասում է որդոցը. «Սիրելի որդիք, տեսնում էք ի՞նչ չքաւորութեան մէջ ենք. ի՞նչ էք տանը նստոտել. գնացէք, աշխարհս մեծ է, մի գործ բռնեցէք, որ ձեզ համար գոնէ մի կտոր հաց ունենաք»: Եղբայրները խորհրդի նստեցան: Ի՞նչ անեն, ի՞նչ չ'անեն: Միջնակ եղբայրը մեծին ասաց. «Լսել ես, ասկէր, ասում են որ այս ինչ անտառում մի վիշապ կայ, մեծ հարստութեան տէր, արի գնանք, սպանենք նրան եւ փողերը վերառնենք»: Մեծ եղբայրը համաձայնութիւն տուեց: Փոքր եղբայրը խնդրեց, որ իրան էլ հետները տանեն:

— Դու ինչի՞ համար ես գալիս, Կիսլանջ, գլխը ներիս բեռը լինելով. դու տանը կը մնաս, մօրդ կը թը

խիթարես, մինչեւ որ մենք յետ կը գանք, ասացին եղբայրները: Յետոյ իրանց մօրը մնաս բարով ասելով՝ նրանք ճանապարհ են ընկնում:

Գնում են-գնում՝ շատ ու քիչն Աստուած գիտէ, հասնում են մի աղբւրի, որի մօտից ճանապարհը երկուսի էր բաժանվում. մեծ եղբայրը բռնում է մէկ ճանապարհը, միջնակը միւսը:

Գնում է-գնում մեծ եղբայրը եւ պատահում է մի հովուի:

— Բարի աջողում:

«Աստուծո ընտանիք»:

— Հովիւ եղբայր, եթէ այս ճանապարհը բռնած գնամ, այս ինչ վիշապի բնակարանին չեմ հասնիլ:

«Կը հանես, բայց Աստուած աղաւթ քեզ այդ բանից. ի՞նչ ունիս դու այդ մարդակերի մօտ»:

— Լսել եմ որ մեծ հարստութեան տէր է. ուզում եմ սպանեմ եւ փողն ու հարստութիւնը վերառնեմ:

Այս խօսքերը որ լսեց բարի հովիւը, սկսեց քթի տակը փրնթփրնթալ.

«Ահա մի մահկանացու,

Իր գլխից ձեռք վերառած.

Դատարկ յոյսերից խաբուած,

Կամենում է զոհ լինել

Մեծ վիշապին մարդակեր»:

— Ի՞նչ ես ասում, հովիւ եղբայր. մի՞թէ կարծում ես, որ չեմ կարող սպանել վիշապին: Օ՛, դու ինձ չես ճանաչում:

«Այ մարդ, գիտես ի՞նչ կայ, ասում է հովիւ. ես քեզ մի փորձ կ'առաջարկեմ. ես կը կթեմ իմ երկու սեւ այծե-

րը, կաթնով կըլցնեմ այս կովկիթը, կըբրդեմ, առաջը կը-
գնեմ: յետոյ կըհեծնեմ այծերից մինը եւ կըպտըտեմ հօտի
շուրջը: Եթէ դու այդ միջոցին բոլոր կովկիթը դատարկած
լինիս, կարող ես վեշապին յաղթել, եթէ ոչ՝ չես կարող»:

Պառաւի տղան համաձայնեցաւ: Հովիւը կովկիթը
լցրեց եւ սկսեց պտըտել: բայց երբ եկաւ մեր ճանա-
պարհորդի մօտ, նա կաթնաբրդոշի կէսն էլ չէր կերել:
Այն ժամանակ բարի հովիւն ասաց նրան.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Փորձուած հովուիս ականջ դիր,
Յետ դառ, գլուխդ ազատիր»:

Ականջ չ'արեց մեր ճանապարհորդը խեղճ հովուի
խօսքին եւ առաջ գնաց: Գնաց-գնաց եւ պատահեցաւ
մի ուղտապանի:

— Բարի աջողում:
«Ստորձու բարին: Օտար եղբայր, ո՞ր ես գնում»:
— Գնում եմ այս ինչ վիշապին սպանեմ եւ նրա
գանձը վերառնեմ:

Ուղտապանն էլ՝ այս որ լսեց, սկսեց երգել.
«Ահա մի մահկանացու,
Իր գլխից ձեռք վերառած,
Գատարկ յոյսերից խաբուած,
Կամենում է զոհ լինել
Մեծ վիշապին մարդակեր»:

— Ի՞նչ ես երգում, ուղտապան:
«Ես այն եմ երգում, որ դու կըգնաս, ինչպէս
գնացել են շատերը եւ էլ յետ չես դառնալ. մեծ վի-
շապը քեզ ողջ-ողջ կուլ կըտայ: Պէտք է գիտենաս, այ
օտարական, որ նա միայն կարող է մեծ վիշապի հետ

կռիւ տալ, ու որ ահա այս ուղտին փչելով գետին կը-
գլորէ»:

Այս ասաց ուղտապանը եւ մի մեծ ուղտ քաշեց,
մեր ճանապարհորդի առաջը կանգնեցրեց: Պառաւի
տղան ուղեց ցոյց տալ իր ոյժը — փչեց, փչեց, բայց
ուղտը տեղիցն էլ չ'շարժուեցաւ, ուր մնաց թէ վէր
ընկնէր: Այն ժամանակ բարեսիրտ ուղտապանը նորից
սկսեց երգել.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Ուղտապանիս ականջ դիր,
Յետ դառ, գլուխդ ազատիր»:

Ծիծաղեց մեր ճանապարհորդը բարի ուղտապա-
նի վրայ եւ շարունակեց իր ճանապարհը: Գնաց-գը-
նաց, վերջապէս հասաւ վիշապի կացարանը: Դռան
ձեղքից մտիկ արեց եւ տեսաւ, որ վիշապը նստած է,
մի ահագին կաթսայ առաջը դրած, ձեռքին էլ մի մեծ
շերտի՝ ձաշ է ուտում:

Պառաւի տղան կանչեց.
«Վիշապ, վիշապ, դուրս արի
Միմեանց հետ կռիւ անենք,
Բաց ու արձակ սրահում
Զօր-զօրի տանք, կոխ-բռռնենք»:

Շատ ուրախացաւ վիշապը, որ մի խեղճ ազամոր-
դի իւր ոտովն եկել է նրա դուռը, եւ առանց տեղիցը
շարժուելու՝ ներսիցը պատասխան տուեց.

Օտարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կըտրատվում է,
Բոլոր մարմինս երկիւղից՝
Ոտն ու ձեռս դողում է:

Աղաչում եմ, ինձ խղճան,

Մի սպանիր չարաչար.

Մտիր, իմ բոլոր տունս

Քեզ մատաղ է, վերառ, տանք»:

Ճանապարհորդը խաբուեցաւ եւ միամիտ ներս մը-
տաւ վիշապի սենեակը: Վիշապը բռնեց նրա վզակովից
եւ ներքնատան դուռը բանալով՝ ցած գլորեց: «Քնն,
երգիր այդտեղ մի առժամանակ, ասաց վիշապը. ես
դեռ եւս միքանի օրուայ պաշար ունիմ ուտելու»:

II.

Միւս առաւօտ վիշապը լսեց, որ մի ուրիշ մարդ
դուռը ծեծում եւ կանչում է.

«Վիշապ, վիշապ, դուրս արի

Միմեանց հետ կռիւ անենք,

Բաց ու արձակ սրահում

Զօր-զօրի տանք, կռիւ-բրոնենք»:

«Այս ինչ բախտաւորութիւն է, մտածեց վիշապը.
երբէք չի պատահել, որ մարդիկ իրանց ոտով իմ դու-
ռըս գան, իսկ հիմա մէկի տեղակ երկուան են գալիս»:
Վիշապը ներսից պատասխանեց.

«Օ՛ տարական, քո ձայնից

Իմ սիրտս կրտրատվում է,

Բոլոր մարմինս երկիւղից՝

Ոտն ու ձեռն դողում է:

Աղաչում եմ, ինձ խղճան,

Մի սպանիր չարաչար.

Մտիր, իմ բոլոր տունս

Քեզ մատաղ է, վերառ, տանք»:

Անծանօթը հպարտ-հպարտ ներս մտաւ: Վիշապն
ուղարկեց նրան իր եղբօր մօտ:

III.

Անցնում է միքանի ժամանակ. մեր հովուի
մօտ գալիս է մի մարդ. մի զարմանալի կնիւնջ մարդ
եւ հարցնում է, թէ այս ճանապարհով երկու օտա-
րական չէ՞ն անցկացել: Հովիւը պատմում է, որ երկու
անցուորական, իւր խրատին չ'անսալով, գնացին դէպի
մեծ վիշապի կացարանը, որ ինչ է նրան սպանեն եւ
փողն ու հարստութիւնը վերառնեն, բայց, աւելա-
ցրեց հովիւը, նրանք արդէն վիշապին զոհ կլլինին
եղած:

Կէս մէջքանի, մի կռնանի մարդը պատասխանեց.
«Այդ անցուորականներն իմ աւագ եղբայրներս էին.
այժմ ես գնում եմ, որ նրանց արեան վրէժն առնեմ»:
Բարի հովիւը ժպտաց եւ երգեց.

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
Լայն թիկունքով, հաստ վրզով,
Ի՞նչ շահուեցան նրրանից,
Թէ դու, Կիսլանջ, ինչ շահուիս»:

Այնուհետեւ հովիւը Կիսլանջին էլ առաջարկեց իր
պայմանը. կթեց այծերը, կովկիթը կաթնով լցրեց,
բրդեց եւ դրեց Կիսլանջի սառջ, իսկ ինքը հեծաւ այ-
ծերից մինը եւ սկսեց պտրտել հօտի շուրջը: Որքան
ղարմացաւ հովիւը, երբ վերագառնալով Կիսլանջի մօտ,
տեսաւ որ նա կերել պրծել է եւ կովկիթն էլ լարզտում է:

Հովիւ բացականչեց.

«Քսան տարի հովիւ եմ,
 Շատ մարդիկ եմ ես տեսել,
 Շատ մարդիկ հէնց այս փորձով
 Ես ճանապարհ եմ գրցել,
 Բայց այսպիսի մի զարմանք
 Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել:
 Գնա՛, եղբայր, համարձակ,
 Աստուած քեզ հետ, կարող ես
 Չար վիշապին սպանել,
 Փողն ու գանձը վերառնել»:

Առաջ գնաց մեր Կիսլանը եւ պատահեցաւ ուղտապանին:

— Բարի աջողում: ուղտապան եղբայր, այս ճանապարհով երկու օտարական չե՛ն անցկացել:

— Անց են կացել, պատասխանեց ուղտապանը. ողորմելիքը գնում էին մեծ վիշապին սպանելու, բայց չէին իմանում, որ իրանց պէս հարիւրաւոր մարդիկ գնացել են եւ չեն վերադարձել:

Կէս մէջքանի, մի կռնանի մարդը պատասխանեց.
 «Այդ անցւորականներն իմ աւագ եղբայրներս էին, այժմ ես կը գնամ եւ նրանց արեան վրէժը կ'առնեմ»:

— Օհօ, բացականչեց ուղտապանը եւ երգեց.

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
 Լայն թիկունքով, հաստ վրզով
 Խնչ շահուեցան նրանից,
 Թէ դու, Կիսլանը, ինչ շահուիս»:

Այնուհետեւ ուղտապանն էլ առաջարկեց Կիսլանը իր պայմանը. մէկ ուղտ բերեց, կանգնեցրեց Կիս-

լանջի առաջ եւ առաջարկեց, որ նրա վրայ փորձէ իր ոյժը: Կիսլանըն այնպէս փչեց, որ ուղտը հինգ գազ լետույեա գնաց ու վէրընկաւ:

Ուղտապանը զարմացաւ եւ ասաց.

«Շատ տարի է ուղտապան,
 Շատ մարդիկ եմ ես տեսել,
 Շատ մարդիկ հէնց այս փորձով
 Ես ճանապարհ եմ գրցել,
 Բայց այսպիսի մի զարմանք
 Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել:
 Գնա՛, եղբայր, համարձակ,
 Աստուած քեզ հետ, կարող ես
 Չար վիշապին սպանել,
 Փողն ու գանձը վերառնել»:

Գնաց մեր Կիսլանը բարեկամը, վիշապի տուն հասաւ, դուռը ծեծեց եւ կանչեց.

«Մարդակեր վիշապ,
 Գազան ամեհի,
 Հերիք անպատիժ
 Մատնես մեզ մահի.
 Հընչեց քո ժամը՝
 Ժամ օրհասական,
 Ես վերջ պիտ' դնեմ
 Կեանքիդ անպիտան»:

Չարմացաւ վիշապը այս յանդուգն խօսքերի վրայ, բայց ուզեց Կիսլանըին էլ խաբելով ներս կանչել, ուստի ձայն տուեց.

«Ո՛վ ես դու, տէր իմ,
 Մարդ ես, թէ վիշապ»:

Ձայնդ է ուժգին,
 Խօսքերըդ սարսափ.
 Բայց ով էլ լինիս,
 Պատրաստ եմ, ահա —
 Բաւ է որ կամիս —
 Գու տէր, ես ծառայ»:

Խելօք Կիսրանջը չ'խաբուեցաւ եւ նորից կանչեց.

«Խարդախ ձեւերով
 Շատ մարդ ես խաբել,
 Շատին ներս տարել,
 Մորթել ու լափել.
 Բայց էլ հերիք է,
 Պէտք է որ դուրս գաս.
 Գըլուխս վրկայ,
 Պիտ' լինիս մաս-մաս»:

Բարկացաւ վիշապը, կատաղեց այս համարձակ խօսքերից, զայրացած դուրս վազեց, որ յանդուգն մարդու մեծ պատառն ականջը թողի: Բայց Կիսրանջը վազուց քաշուել էր պատի տակը: Վիշապը գլուխը դուրս հանեց թէ չէ, Կիսրանջի լգրանոց թուրը սրպղղաց եւ վիշապի վիթխարի գլուխը երկու կէս եղաւ: Սարի չափ գազանը վէրընկաւ, սատկեցաւ: Կիսրանջը յաղթական քայլերով ներս մտաւ վիշապի բնակարանը: Նա պտրտեց բոլոր սենեակները, ամեն քունջուպուճախ նայեց, բայց եղբայրներին չ'գտաւ: Երկիւղը պատեց բարի Կիսրանջի սիրտը՝ մի գուցէ ինքն ուշացած լինի, մի գուցէ չար գազանն արդէն լափել է նրանց: Կիսրանջն սկսեց ձայն տալ, կանչել: Այդ ժամանակ ոտների տակից մի խուլ հառաչանք լսեց: Յաճ նայեց Կիս-

րանջը եւ յատակի վրայ դռան պէս մի բան տեսաւ. շտապով բարձրացրեց այդ դուռը, ականջ դրեց եւ այդ ժամանակ ահա պարզ կերպով լսեց եղբայրների ձայնը, որոնք օգնութիւն էին կանչում: Կիսրանջը ցած թռաւ իսկոյն եւ յայտնեց եղբայրներին, որ գազանին սպանել է: Նրանք իրար փաթաթուեցան, մէկ-մէկու համբուրեցին եւ ճառեցին միասին: Ճաշելուց յետոյ բոլոր տունը պըտրտեցին, ման եկան, բայց գանձը չ'գտան: Կիսրանջն առաջարկեց, որ սենեակների յատակը մի երես քանդեն: Քանդեցին: Մառանի յատակի տակ մի խոր հոր բացուեցաւ. սա գազանի խողովակն էր: Հորը խոր էր: Կիսրանջի կռնատակերից թոկ կապեցին եւ ցած թողեցին հորը: Հորի մէջ անթիւ ոսկի կար: Կիսրանջը առաջ մեծ եղբօր պարկը լցրեց, դուրս քաշել տուեց, յետոյ երկրորդինը եւ յետոյ իրանը: Երբոր ոսկով լիքը պարկերը դուրս էին հանած, Կիսրանջը կանչեց, որ թոկը ցած թողեն, մէջքիցը կապի ու իրան էլ դուրս քաշեն. կանչեց Կիսրանջը, ձայն տուեց. պատասխան չ'կայ, մարդ չ'կայ . . . :

Եղբայրները՝ Կիսրանջի ապերախտ եղբայրները, նախանձուելով, որ իրանք չ'կարողացան վիշապին սպանել, թողեցին իրանց ազատողին հորի մէջ, վերառան ոսկով լիքը պարկերը եւ ճանապարհընկան դէպի տուն: Բայց Կիսրանջը հորի մէջը չ'մեռաւ. նա ոտնատեղեր շինեց հորի պատերի վրայ եւ շտապարարուելուց յետոյ՝ դուրս եկաւ: Ոսկով լիքը պարկը դրած էր հորի մօտ: Կիսրանջը շալակեց պարկը եւ շտապեց, որ եղբայրներին համի: Քնաց, տեսաւ, որ նրանք պառկել են մի ծառի տակ ուքնել: Կամսոց-կամսոց մօտեցաւ, զգուշութեամբ վերառաւ նրանց պարկերը, տարաւ թափեց միջի ոսկին մի ապահով տեղ, մանր խճաքարով լցրեց պարկերը եւ բերեց իրանց առաջուկ տեղը դրեց

ու ինքը թագկացաւ: Եղբայրները վերկացան, վերառան
պարկերը եւ ճանապարհ ընկան դէպի տուն: Կիւլանջն
էլ գնում էր նրանց յետեւից: Երբոր մեր ասերախտները
տուն հասան, դուռը ծեծեցին եւ ասացին.

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց. վիշապին սպանե-
ցինք, նրա ոսկին պարկերով շալակած այտեղ բերինք»:

Պառաւը ոսկու ձայնը որ լսեց, ուրախ-ուրախ
դուրս վազեց, որդկերանցը համբուրեց, ապա շտապեց
մեծ տաշտը բերեց եւ ինչ դատարկեց. — խիճ: Եղբայր-
ները փայտի պէս սառած մնացին: Այդ բոպէին հեր-
թիցը մէկը ձայն տուեց.

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց.

Վիշապին սպանեցի,

Նրա ձեռքից ես դրրանց

Ողջ ու առողջ փրկեցի.

Բայց դրրանք ինձ խաբեցին՝

Ուղեւով ինձ սպանել,

Հորի մէջը թողեցին:

Այլ Աստուած էր օգնակա՛ն,

Ինձ այն հորից ազատեց.

Դրանց պատիժն էլ տուեց—

Պարկերը խըճով լրցրեց.

Սակայն դրրանց, մայր, ներիր,

Եւ տանից մի դուրս անիր»:

Մայրը գրկեց բարեսիրտ ու մեծահոգի Կիւլանջին
եւ նրա համար ձուածեղ արեց:

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ.

Հայր մեր՝ որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո.
Եկեացէ արքայութիւն քո. եղիցին կամք քո որպէս յեր-
կինս եւ յերկրի. զհաց մեր հանապազորդ՝ տուր մեզ այ-
սօր. եւ թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս եւ մեր թող-
զումք մերոց պարտապանաց. եւ մի ասնիք զմեզ ի
փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէն. զի քո է ար-
քայութիւն եւ զօրութիւն եւ փառք յաւիտեանս. ամէն:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՉՆԱԿԸ.

«Սիրուն թռչնակ, բռնուեցար,

Յանցից չես ազատուիլ,

Ոչինչ բանով աշխարհում՝

Քեզնից չենք բաժանուիլ»:

— Ա՛խ, ձեր ինչին եմ պէտք ես,

Սիրելի մանուկներ.

Թողէք ինձ ազատ թռչեմ,

Բացէք ցանցիս դռներ:

«Չէ, չէ՛, թռչնակ, չենք թողնիլ,

Դու մեզ մօտ կրմնաս.

Մենք բեղ շաքրէ հաց կրտանք,

Կուտես, կ'ուրախանաս:

— Ա՛խ, շաքրէ հաց չեմ սիրում,

Քաղցրեղէն չեմ ուտում.

Թողէք, դաշտի մորեխներն

Շաքրից լաւ եմ հաշում:

«Այնտեղ, դաշտում ձմեռը
Գուցէ ցրտից մեռնիս,
Իսկ մեզ մօտ սակուց շինած
Վանդակի մէջ կ'ապրիս»:

— Օ՛, մի վախէք՝ ձմեռը
Տաք կողմեր կը թռչեմ,
Իսկ բռնուած՝ դրախտն էլ
Ինձ բանտ կը համարեմ:

«Թռչնակ, թռչնակ, մենք ինչպէս
Քեզ կըրիայիպէինք,
Չէինք թողիլ, որ տիրես,
Միշտ կ'ուրախացնէինք»:

— Հաւատում եմ, բայց ձեր սէրն
Ինձ միշտ կը վնասէր,
Որովհետեւ այդ կերպով
Աչքս յաւիտեան կըրհակուէր:

«Ճշմարիտ է, ո՛վ թռչուն,
Գերութեան չես տանիլ.
Աստուած քեզ հետ, դէհ, թռիր,
Ազատ, ուրախ եղիր»:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ.

ա	—	Ա	—	Այբ	Ճ	—	Մ	—	Մեն
բ	—	Բ	—	Բեն	յ	—	Յ	—	Յի
գ	—	Գ	—	Գիմ	ն	—	Ն	—	Նու
դ	—	Դ	—	Դա	շ	—	Շ	—	Շա
ե	—	Ե	—	Եջ	ո	—	Ո	—	Ո
զ	—	Զ	—	Զա	լ	—	Լ	—	Լա
է	—	Է	—	Է	ւյ	—	Պ	—	Պէ
ը	—	Ը	—	Ըթ	ը	—	Ջ	—	Ջէ
թ	—	Թ	—	Թո	ռ	—	Ռ	—	Ռա
ժ	—	Ժ	—	Ժէ	ւ	—	Ս	—	Սէ
ի	—	Ի	—	Ինի	վ	—	Վ	—	Վեւ
լ	—	Լ	—	Լիւն	ա	—	Տ	—	Տիւն
խ	—	Խ	—	Խէ	ր	—	Ր	—	Րէ
ծ	—	Ծ	—	Ծա	ց	—	Յ	—	Յո
կ	—	Կ	—	Կեն	ւ	—	Ի	—	Հիւն
հ	—	Հ	—	Հո	փ	—	Փ	—	Փիւր
ձ	—	Ձ	—	Ձա	ք	—	Ք	—	Քէ
ղ	—	Ղ	—	Ղաա	օ	—	Օ	—	Օ
ճ	—	Ճ	—	Ճէ	ֆ	—	Ֆ	—	Ֆէ

Վ Ե Ր Զ

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐԻ ԲՍՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

(Երկրորդ մասի մեջ)

Երև.

- «2»—I. Փետուրէ գրիչ:—II. Հող (բղղան):
«4»—I. Չու:—Ջուր, գետ:
«9»—I. Մեղրաճաց (բճիճ):—II. Կառքի անիւները:
«13»—I. Հրացան:—II. Թուր, դաշոյն:
«17»—I. Սեղան:—II. Հեշտանո (սամալար):
«22»—I. Կրիայ:—II. Փեթակ և մեղրաճաց:
«27»—I. Թուղը:—II. Հացաճատիկներ:—III. Նուշ:
«30»—I. Ոսկի և արծաթ:
«34»—I. Բերան, ականջներ, աչեր:—II. Քիթ:
«42»—I. Բերան և առամներ:—II. Չեռներ, ոտներ, մատներ:
«47»—I. Կարգալ-գրեղ:
«51»—I. Մարդը՝ մանկական, պրական, և զառամեալ Հասակում:
«55»—I. Արեգակ:
«63»—I. Ճրագ և ճրագակալ:—II. Մոմ:

4534
2013

« Ազգային գրադարան »

NL0062903

